Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 220 (9902) | 1975 чылдың сентябрь 19, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВКЕ БОЛГАН БЕСЕДА

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев коммунистиг болгаш ажылчын партияларның «Тайбыңның болгаш социализмниң айтырыглары» деп теоретиктиг база информация журналының шеф-редактору эш К. И. Зародовту сентябрь 17-де хүлээп алган.

Акы-дунма 51 партияның үндүрүп турары ол журналдың ажыл-чорудулгазының дугайын беседа үезинде эш Зародов чугаалаан. Ол партияларның төлээлекчилери деӊ эргениң, бот-боттарын хүндүлежириниң болгаш эп-хуузунда кады ажылдажырының ёзузу-биле ажылдап турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның коллективтиг үндүрүлгезинче СЭКП ТК-ның талазындан үргүлчү кичээнгей салып турары дээш журналдың редколлегиязының болгаш редакция чөвүлелиниң мурнундан чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкин илергейлеттинген.

«Тайбыңның болгаш социализмниң айтырыглары» журналдың ужур-дузазын эш Л. И. Брежнев бедик-биле үнелээн. Марксисчи-ленинчи теорияның чугула айтырыгларын чогаадыкчы ёзу-биле сайзырады ажылдаарынга, эртемниг коммунизмниң идеяларын нептередиринге, акы-дунма партияларның дуржулгазын пропагандалаарынга бо журнал идепкейлиг киржип турарын эш Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Тайбыңның болгаш социализмниң чаагай чоруу дээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң хүрээлеңин улам ыңай сырый каттыштырарының эргежыктары дээш боттарының чугула болгаш харыысалгалыг ажыл-чорудулгазынга улам ыңайгы чедиишкиннерлиг болурун журналдың редколлегиязынга болгаш редакция чөвүлелинге, интернационалчы бүгү коллективинге эш Л. И. Брежнев күзээн.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫ

Ленин орденниң эдилекчизи Николай Иванович Овчаров—«Кызыл тараачын» совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи. Ам ол чүс ажыг тонна тарааны бастырып, ажаап алган. Бо сезонда 300 гектар чериниң тараазын ажаап алыр сорулганы ол салган. Мурнакчы комбайнер хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: комбайнер Н. И. Овчаров.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

300 ГЕКТАРНЫЫН АЖААП АЛГАН

«УТКА 25 чылы» совхозтуң тараажылары тоску беш чылдың доозукчу чылында күскү дүжүт ажаалдазын кыска хуусаада чорудар дээш соруктуг ажылдап турарлар. Совхозтуң комбайнерлери Арыскан салбырының тараазын кезип доозупкааш, Арыт-Үзүү салбырының Кара-Чыраа деп черде барганнар.

Социалистиг чарыштың баштайгы беш хонуунуң түңнелдерин ёзугаар хоочун комбайнер Ховалыг Дуктуг-оол 128 тоннаны бастырып, бирги черни ээлеп, кызыл туккугаш-биле шаңнаткан. Дараазында черлерни Хомушку Буян, Мартан Дажы олар ээлээннер.

Күскү сезон дургузунда Ховалыг Дуктуг-оол 260 га чериниң тараазын кестирер планныг турган. «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын таныжып, ону изиг-биле деткээш, мурнакчы комбайнер бодунуң планын эде көрүп, 500 ганың тараазын бастырарын хүлээнген. Ооң сөглээн сөзү ажыл-херек-биле карышпайн турар. Ол ам безин 300 ажыг гектар чериниң тараазын ажаап алган.

Г. ХАВАА.

ООРУГДА, КУЧУН-КУРАТТА

«Ак-Туруг» совхозтуң төп болгаш Кызыл-Даг салбырлары күскү аңдарылганы шыңарлыг, шалыпкын чорудар сорулга-биле онче кичээнгейни угландырган. Ам кайы-даа салбырда күскү чер аңдарылгазы түлүктеп турар.

Совхозтуң төп салбыры 1200 гектарга күскү аңдарылганы чорудар. «ДТ-75» маркалыг 4 трактор Улуг-Ховуда болгаш Чиңге-Ховуда 410 гектар черни чарган.

Трактористер Ооруг, Кучун-Курат шөлдерни аңдарар деп турар. Күскү чер аңдарылгазында В. Бүрүн-оол, М. Комбу эки ажылдап, хүн үлүүн ажыр күүседип турарлар.

К. КОМБУ.

СОРУКТУГ АЖЫЛДАП ТУРАР

«Найырал» совхозтуң Шаңчы салбырының шөлдеринде 7000 гектар тараа культуралары бар. Ам ында 1916 гектар кызыл-тас, 130 гектар сула ажааттынган. Ниитизи-биле 1250 тонна кызыл-тас бастыртынган. Бир гектардан 6 центнер дүжүт алдынып турар.

Дүжүт ажаалдазында 21 комбайн, 10 автомашина бар. Комбайннарны үш звенода үскен. Тарааны чидириг чок ажаап алыр талазы-биле чарыш-оларның аразында калбарган. Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Чозуту Биче-оолга удурткан звено чоруп, хүн үлүүн 125 хуудан кудулатпайн турар.

Шанда дүшкен тарааны 18-18 кижилиг ийи ээлчег арыглап, сайгарып турарлар. Олар 950 тонна тарааны арыглаан. Ында Сенди Сыпынак, Оппар Анай, Галина Тергиин, Галина Моңгуш, Кызылдың уран чүүл училищезиниң сургуулдары Зина Маадыр-оол, Катя Ак, Алла Доңгак, Ира Скобеева, Владимир Ремарчук болгаш өскелер-даа эки ажылдап турарлар.

Тарааны чидирит чок ажаап алыр дээш комбайнерлер, чолаачылар, ажылчыннар дүн, хүн дивейн ажылдап турар.

В. ТЕРГИИН.

УЛУСТАР АРАЗЫНГА ТАЙБЫҢ БОЛГАШ ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ ДЭЭШ

Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының (ОСНАА-ның) чөвүлелиниң XII сессиязы бодунуң ажылын сентябрь 17-де Москвада эгелээн.

Азияның болгаш Африканың 70 чуртундан, социалистиг чурттардан хөй-ниитичи болгаш политиктиг ажылдакчылар, делегейниң болгаш аңгы-аңгы девискээрлерниң 20 организацияларының төлээлекчилери делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң кошкаашкынының, тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш демиселдиң байдалдарында Азия болгаш Африка улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининиң айтырыгларын чугаалажыр.

Сессияның Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга чыылган киржикчилери СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазын улуг сорук кириишкин-биле уткаан. Совет делегацияның баштыңы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Ф. А. Табеев ол байырлыг чагааны номчаан.

Силерниң ужуражыышкыңар национал-хосталгалыг шимчээшкининиң шылгараңгай чедиишкиннериниң байдалында эртип турар-дыр. Күрүне, политика болгаш экономика талазы-биле хамаарышпас чоруун быжыглаарынга база депшилгелиг социал чаартылгаларны боттандырарынга, неоколониализм-биле демиселге Азияның болгаш Африканың күрүнелери дыка улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ийи диптиң улустарының мурнунда турар сорулгаларны шиитпирлээринге делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң кошкаашкынының ханылаашкыны, янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының бадыткалып турары, «соок дайындан» чурттар аразынга кайы-кайызынга ажыктыг боттуг кады ажылдажылганың талазынче эргилде илиг берип турар деп, эш Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазында чугаалаан.

Империалистиг агрессорларга болгаш иштики реакцияга удур демиселге Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбоджаның улустарының чедип алган алдарлыг тиилелгелери чөптүг херектиң тиилелгези болган. Гвинея-Бисаунуң, Мозамбиктиң болгаш Анголаның патриоттарының маадырлыг демиселиниң ыйыышкыны-биле Португалияга антифашистиг революцияның тиилээниниң соонда сөөлгү колониалдыг сөөлгү португал империя буурап дүшкен. Расизмниң болгаш апартеидтиң сөөлгү чөлеңгиништеринге удур Африканың патриотчу, хосталгалыг күштериниң шимчээшкини чаа көдүрлүүшкүнде турар. Израиль агрессиязының уржуктарын узуткаар, эжелеттирген бүгү араб девискээрлерни хостаар болгаш палестин улустуң бот баш миннип шиитпирлеттинер болгаш национал күрүнезин тургузуп алыр эргезин боттандырар дээш араб чурттарның шудургу демиселин үргүлчүлеп турар.

Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязы бодунуң үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазы-биле тайбыңны быжыглаарының херээнге, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш социал депшилгениң сорулгаларын шиитпирлээринге, бүгү делегейде социализм болгаш демократия күштери-биле национал-хосталгалыг шимчээшкиниң дайынчы эвилелин быжыглаарынга улуг салыышкынын кирер дээрзинге бүзүрээр бис. Силерниң сессияңар чедиишкиниг ажылдаарын күзедим деп, эш Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазының түңнелинде чугаалаан.

Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының чиңгине секретарының оралакчызы Азиз Шериф илеткел кылган.

Азия болгаш Африка улустарының төлээлекчилерин изиг-биле хүлээп алганы дээш совет улуска, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Совет чазакка ханы өөрүп четтиришкинин хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежип турар улустарның мурнундан, сессияның киржикчилериниң мурнундан ханы өөрүп четтиришкинни ол илергейлээн.

Тайбың дээш шылгараңгай демиселчи СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке азия-африка эп-сеткил каттыштырылгазының шимчээшкининиң дугайында үргүлчү сагыш салып турары дээш, тайбың херээнге ооң аажок улуг салыышкыны дээш ханы өөрүп четтиришкинни бөгүн илергейлеп тур бис деп, оратор чугаалаан.

Индий-Кыдаттың улустарынга база америк империализмни ашкан төөгүлүг тиилелгени чедип алган Вьетнамның бүгү маадырлыг улузунга Азиз Шериф чүректиң ханызындан байыр чедирип, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш Африканың база Латин Американың улустарының демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн.

Империализмниң Чоокку Чөөн чүкте чимзенишкиннеринче, араб улустарны башкаландырар, боттарының чөптүг херээ дээш, израиль агрессияның уржуктарын чок кылыр дээш оларның демиселин кошкадыр дээр империализмниң чүткүлүнче сессия киржикчилериниң кичээнгейин оратор угландырган. Империализмге болгаш сионизмге удур, оларның боттарының тура-соруун палестин улуска доңнаштырар дээр бүгү оралдажыышкыннарынга удур Палестинаның араб улузунуң маадырлыг демиселинге илеткелчи байыр чедирген.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының болгаш дүшкүүрлүг чорукту кошкадырын ханыладырының политиказынга доктаагаш, оратор Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың чедиишкиниг болганын демдеглээн.

XII сессияның ажылы тайбың, национал хамаарышпас чорук, бүгү улустарның экономиктиг депшилгези дээш демиселдиң херээнге чугула салыышкын болур дээрзинге Азиз Шериф бүзүрелин илергейлээн.

Кипрниң төлээлекчизи доктор Моцерос, Конго Улус Республиканың делегациязының удуртукчузу Луис Затанги, Чилиниң антифашистиг удурланыышкынының төлээлекчизи В. Тейтельбойм, тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезиниң хөделиишкиннерин болгаш харылзааларны үргүлчүлээр талазы-биле делегей чөвүлелиниң удуртур комитединиң даргазы Киуд Нильсон олар сессияга чүве чугаалааш, империализмге болгаш колониализмге удур демиселге делегейниң депшилгелиг бүгү күштериниң чаңгыс эвиниң улуг ужур-дузалыын демдеглээн.

Тайбың болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадыр дээш демиселге, национал-хосталгалыг демиселдиң хөгжүлдезинге Совет Эвилелиниң болгаш социализмниң өске-даа чурттарының улуг салыышкынын Индия Республиканың, ВДР-ниң, Малагасий Республиканың, Гвинея-Бисау Республиканың болгаш өске-даа чурттарның төлээлекчилери боттарының чугааларынга демдеглээн.

ОСНАА чөвүлелиниң сессиязы дүүн бодунуң ажылын уламчылаан.

(СЭТА).

ЧАА КОНВЕЙЕРДЕН ҮНГЕН 1000 ХЕРЕКСЕЛДЕР

МЭТА—ол болза чылыг автоматиказының Москвада заводунуң демдээ-дир. Бүдүрүлге черинде энергетикада болгаш металлургияда, а ол ышкаш минералдыг чемишчидилгелерни бүдүрүп турар заводтарда чылыг чорудулгаларын башкарарынга болгаш таарыштыр тургузарынга херек херекселдерни бүдүрүп үндүрүп турар.

Ам 1000 херекселдерни бүдүрүп үндүрүпкеп чаа конвейерни заводта ажыглалда кирген.

Бүдүрүлге чериниң бүгү участоктары болгаш бригадалары СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдуруп, бедиткен хүлээлгелерин хүлээп алганнар.

ЧУРУКТА: чаа конвейер.

В. КУНОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Мал чеминиң белеткели

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ ДУЗАЗЫ

Бистиң Арыскан сес чыл школазының коллективи чыл санында-ла төрээн совхозунга мал чеми белеткээр ниитиниң херээнге киржири чаңчыл апарган.

Башкылар коллективи чайгы шөлээзиниң үезинде будук-бүрү баглаарынга идепкейлиг киришкен. Ниитизи-биле башкылар 10 тонна будук-бүрүнү баглап дужааганнар.

Өөредилге чылы эгелээри билек школаның өөреникчи бүрүзү ниитиниң малынга 20 кг будук-бүрүнү белеткеп бээр социалистиг хүлээлгени алгаш, сентябрь 13-ке чедир кичээлден дашкаар үелерин ажыглап тургаш ниитизи-биле 11 тонналы белеткээн. Хүлээлгени өөреникчи бүрүзү 50 кг кылдыр ажыр күүсеткеннер.

Класстардан 8 класстың (класс башкызы М. Снилиң), 6 класстың (А. Ондар), 1 класстың (Д. Шериг-оол) өөреникчилери идепкейлиг ажылдааннар.

Школа коллективи Чадаана школачыларының кыйгырыы-биле таныжкаш мал чеминиң белеткелин ам-даа уламчылаар деп шиитпирлээннер.

А. ДОЛБЫР-ООЛ, башкы.

• • •

Ак-Туруг ортумак школазының башкылары болгаш өөреникчилери «Ак-Туруг» совхозка мал чеминиң белеткелинге киржип, шеф дузазын чедирип келген.

Сөөлгү шефке 4—7 класстарның 210 өөреникчилери, ажылчыннар болгаш башкылар Ак-Туруг суурдан ырак эвес Шолук хову деп черге хадың бүрүзү боодалдап ажылдааннар. Өөреникчилер класс башкылары-биле шефке идепкейлиг киришкен. Шефке 6 болгаш 4 класстарның өөреникчилери эң эки ажылдаан. Ниитизи-биле олар 15 тонна будук-бүрүнү совхозка белеткеп берген. 8, 9, 10 класстарның 40 ажыг оолдары Аймырлыг деп черде бугалар чоогунда үнген тереӊ меде сигенни хол кадыырлары-биле кезип хүнзээннер. Олар 10 га чериниң сигенин кескен.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ, Улуг-Хем район.

ШЕФТЭЭШКИН

Ниитиниң малынга быжыг чем баазазын тургузар дээш демиселди «Тоора-Хем» совхозтуң ишчилери үргүлчүлевишаан. Бо чугула херекке оларга улуг дузаны район төвүнүң албан организация, бүдүрүлге черлериниң албан-хаакчылары, ажылчыннары көргүзүп турар. Олар шефтээшкин-биле 100 ажыг тонна сигенни, 60 тонна будук-бүрүнү совхозка белеткээни, хүлээдип бергеннер. Шефтээшкинни ам-даа чорудуп турар.

Тус-тус организациялардан район эмнелгезиниң, СЭКП райкомунуң болгаш райкүскомнуң коллективи мал чеми белеткээринге идепкейлиг киржип, 12-12 тонна сигенни белеткеп берген.

Ам бо хүннерде район төвүнден 30 ажыг кижилиг хол кадыыры-биле сиген кезер бригаданы организастааш, Мөөн-Хөлче чоруткан. Ол бригада 20 га ажыг чериниң сигенин кескен.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

• • •

Мөңгүн-Тайга районнуң төвү — Мугур-Аксы суурнуң албан организация черлери мал чеми белеткээринге шеф дузаламчызын организастап турар.

Тес-Хем шынаазында сиген белеткеп турар бригадага дузалажыры-биле районда үжен ажыг шефчилер шалыпкын ажылдаан. Олар «Мөген-Бүрен» колхозка 62 тонна сигенни дөрт хонук иштинде кезип белеткеп бергеннер. Шефчилерден партия райкомунуң бригадазы 18 тонна сигенни кезип, пресстеп, сараттаан. Райкүском коллективиниң бригадазы 17 тонналы белеткээн. Комсомол райкомунуң 32 кижилиг шефчи аныяктар бригадазы «Малчын» колхозка сиген белеткеп бээри-биле база үнупкен.

Ч. МАНДЫЫНЧЫ.

Хой ажылында чугула кампания

Чартыын тараан

Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозта Чозаның хойжу бригадазында тарып боозадылгага организастыг чоруп турар. Пунктунуң санитарлыг байдалы эки болгаш ажылдаарынга таарымчалыг. Ук ажылды Улан-Удэ хоорайның көдээ ажыл-агый институдунуң ветеринария факультединиң ийиги курузунуң студентизи Алексей Куулар башкарып турар. Ол бо ажылды ийи дугаар чорудуп турары бо. Эрткен чылын бодунуң практиказының үезинде ол 2000 ажыг хойну тарып боозаткан. Ооң ажылының түңнели эки болган. Бригада бо чылын 100 хойдан-на 95 хураганны камгалап алган.

Пунктуга график ёзугаар хойжулар кодааннарын сүрүп эккеп, хоюн тарыдып турар. Ам бүгү тарып боозадыр хойнуң барык чартыы арткан.

Тарып боозадылга малдың кызыраар чоруун болдурбазынга улуг дузалыг дээрзин хойжулар билир апарганнар.

К. САНЧЫ.

Сесерлиг салбырында

«Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырында он сес кодан төрүүр хой бар. Малчыннар хойнуң чайгы семиртилгезин организастыг чорутканындан амгы үеде оларның күш-дөңгели эки. Ам хойларны элержилгеже кирип, тарып боозадылганы организастыг чорударынче күштүг мөөрнээн. Ийи кезек черде тарып боозадылга пунктузунда ол ажылды чорудуп турар. Малчыннар келир чылдың январь чээрби үезинде хойларның чаа төлдерин хүлээп алырын баш удур планнап, кыштаглар септелгезин болгаш өске-даа ажылдарны дарый доозарынче кичээнгейни салган.

Бистиң салбыр совхоз төвүнден элээн ыракта. Ындыг турбуже, совхозтуң дирекциязы, мал ажылының тускай эртемниглери бо салбырның хойжуларынче кошкак кичээнгей салыр чоруктар мооң мурнунда турган. Ылаңгыя хой оолдаашкынының үезинде сигенни, суланы, саваңны өйлеп бээр. А ол чедишпейн баргылаар. Ынчангаш кыштың бергезинден чогуур түңнелди үндүрүп, мал чеминиң курлавырларын кыштаг бүрүзүнге тургузарынче сагыш салза эки.

С. УДУМБАРА.

Сес спутниктер ужудуушкунда

1975 чылдың сентябрь 17-де Совет Эвилелинге «Космос-761», «Космос-762», «Космос-763», «Космос-764», «Космос-765», «Космос-766», «Космос-767», «Космос-768» деп черниң кылымал спутниктерин салып үндүрген. Орбитаже бүгү сес спутниктерни үндүрерин чаңгыс чедирикчи-ракета-биле боттандырган. Спутниктерде космос делгемнерин шинчилээрин уламчылаарынга херек эртем аппаратураларын тургускан.

Спутниктерде тургускан аппаратуралар болур чогуурубиле ажылдап турар. Таарыштырылга-саналга төвү кээп турар информацияларны сайгарып турар.

(СЭТА).

Партийжи амыдырал

ХҮРЭЭЛЕҢНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

Автомобиль оруктарын тударының болгаш ажыглаарының Тыва бүдүрүлге эргелелинде партия эге организациязы СЭКП-ниң XXIV съездизинге чедир чүгле он хире кежигүннүг турган. Оон бээр дөрт ажыг чыл эрткен. Бо үениң дургузунда партия эге организациязы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылды күштелдирип, бодунуң хүрээлениниң өзүлдезинче доктаамал кичээнгей салып келген.

Ол эргеледе партия организациязы коллективтиң кежигүннерин, коммунистерниң кижизидеринче хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырып келген. Ооң түңнелинде бүдүрүлгениң мурнакчылары, хөй-ниитичилер көвүдээн, корум-чурум үрээр, арагалар ийикпе азы ажыл шагы үзер кижилер эвээжээн. Партия эге организациязының хүрээлени СЭКП-ниң XXIV съездизинден бээр үш ажыг катап өскен. Бо хүннерде ук эге организацияда СЭКП кежигүннериниң болгаш оон кандидаттарының саны 37 четкен.

Партия эге организациязында даалга чок коммунист чок. Партийжи даалганы коммунист бүрүзү багай эвес күүседип турар. Ол даалгалар бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, корум-чурумну быжыглаарынче угланган. Маңаа хамаарышкан чамдык чижектерни чугаалап болур.

Инженер А. Н. Щедрухин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң бүдүүзүнде партия кежигүнүнге кирген. Аңаа партбюро пропагандистээр даалганы берген. Ук даалганы коммунист А. Н. Щедрухин дөрт чыл дургузунда ак сеткилдиг күүседип келген. Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаны ол бо өөредилге чылында база удуртуп турар.

Бүдүрүлге эргелелинде төп лабораторияның начальниги коммунист В. Н. Намай бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң ажылын организастаар болгаш аңаа дуза чедирер даалганы партия эге организациязындан алган. Инженер-техниктиг ажылдакчылардан, албан-хаакчылардан болгаш ажылчыннардан тургустунган 20 кижи составтыг бот-тывынгыр уран чүүл коллективи доктаамал ажылдап келген. Оларның концерттерин чон сонуургап турар.

Эргеледе В. С. Зыкин, В. Н. Панов болгаш өске-даа аныяк коммунистер боттарының партийжи даалгаларын бедик харыысалгалыг күүседип турар. Чижээлээрге, эргелелдиң начальнигиниң оралакчызы Д. Ч. Монгуш улусчу эки тура дружиназын хөй чылдарда удуртуп келген.

Бо бүдүрүлге эргелелинде партия организациязы тоску беш чылдың доозукчу чылының бирги чартынында СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга ийи кижини, СЭКП кежигүнүнге бир кижини хүлээп алган. Оларның кайызы-даа бүдүрүлгениң мурнакчызы, хөй-ниитичи болгаш идепкейлиг эштер. Партия эге организациязының хүрээленинге ындыг төлептиг коммунистерниң немежип турары өөрүнчүг. Партия кежигүнүнге ындыг салгалды белеткээринге Н. А. Борзенко, А. В. Первухин, В. И. Раевский болгаш өске-даа хоочуннар идепкейлиг киржип турар.

Аныяк коммунистер болгаш партия кежигүнүнге кандидаттар боттарының мергежилин болгаш политбилиин бедидип, мурнакчы дуржулганы шиңгээдип ап турар. Партия кежигүнүнге кандидат Алим Севен электрослесарь мергежилдиг. Ол ам автослесарь, газосварщик, ийиги класстың чолаачызы деп тускай мергежилдерни база шиңгээдип алган. Тудугжу-техник Дмитрий Тихолаз база-ла партия кежигүнүнге кандидат. Ооң немей шиңгээдип алган мергежилдери — электротехник, чолаачы. Партия кежигүнүнге бо ийи кандидаттың кайызы-даа агитатор болгаш ажылчын кадрларның өөредилгезин харыылаар даалгалыг.

Бүдүрүлге эргелелинде коммунистер чыл келген тудум-на көвүдеп, партия эге организациязы быжыгып турар. Чүгле бо чылын безин ийи партбөлүк немей тургустунган. Олар боттарынга хамаарышкан бүдүрүлге коллективтеринде башкарыкчы болгаш организакчы күш болу бергеннер. Каш чыл эртерге ол партбөлүктер партия эге организацияларынга чедир өзе бээр дээрзинге идегеп болур.

Партия эге организациязы хүрээлении өстүрер, коммунистерни кижизидер ажылче үргүлчү сагыш салып келген. Бо талазы-биле айтырыгларны партия хуралынга чугаалажып тургулаан. Ылангыя «Партия кежигүнүнге хүлээп алышкын», «Аныяк коммунистер-биле ажыл» деп темалыг хуралдар коммунистерниң бедик идепкейи-биле, хайнышкынныг эрттилээн. Черле ынчаш партия организациязы хоочун коммунистерге аныяк коммунистерни быжыглаарындан эгелээш, оларның боттары-биле ажык чугаа, беседалар кылырынга чедир хемчеглерни ап келген. «Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң байдалының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалын чугаалашкан хурал аныяк коммунистерни кижизидеринге база кижизидилгелиг улуг ужур-дузалыг болган.

Аныяк коммунистер ук бүдүрүлге эргелелинде көвүдеп турар. Ооң-биле чергелештир эргелелдиң планныг онаалдаларының күүселдези база экижип турар. Тываның автоорукчулары эрткен чылдың бирги, ийиги база дөрткү кварталдарында Россия Федерациязының автоорукчуларының аразынга чарлаттынган социалистиг чарыштың тиилекчилериниң одуруундан дүшпээн. Бо чылгы көргүзүглер база-ла багай эвес. Амгы үеде автомобиль оруктарын тударының болгаш ажыглаарының талазы-биле Тыва бүдүрүлге эргелелиниң коллективи доозукчу чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседиринче бүгү күжүн салган ажылдап турар.

О. ТОВУУ,
автомобиль оруктарын тударының болгаш ажыглаарының бүдүрүлге эргелелинде партбюро секретары.

Чөөн-Хемчикте Ийме суурнуң дужунда Хемчик хемниң чоогунда суггарылга системазының тудуун «Тыва суг-тудуг» трестиң бир дугаарлыг көжер механизастаан колоннвзы кылып турар. Бо улуг тудуг ажыглалга кирерге 600 ажыг га тараа шөлдери суг-биле хандыртынар. Хемчик кыдыында делгемнерге чаагай тараалар чайгып эгелээр үе ырак эвес. Мында көжер колонманың механизатору Сергей Седен-оол удурткан бригада суг оруунуң тудуун кылырын кончуг шалыпкын боттандырып турарлар. Ында экскаватор машинизи Донгак Доржукай хүнде ийи үлгүнү күүседип турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы машинист Донгак Серенович Доржукай.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Идепкейлиг киржир

Ниитиниң малын 1975—1976 чылдың кыжында хүр кыштаглаашкын-биле хандырарынга күш-ажылчы улуун киирер дээш Чадаана хоорайның бүдүрүлге, тудуг, транспорт болгаш албан организация черлери ажыл-агыйларга шеф-биле дуза чедирерин үргүлчүлеп турар.

Сиген кезип, бүдүк-бүрү кылып бээринге хоорайның 31 коллективтери колхоз, совхозтарны шефке алган. Олар сентябрь эгезинге чедир ажыл-агыйларга 290 ажыг тонна сигенни, 210 тонна бүдүк-бүрүнү белеткээн.

Эш В. Иосимов начальниктээн Чадаана АТБ-зи «Сүт-Хөл» совхозка 30 тонна сигенни, 20 тонна бүдүк-бүрүнү белеткеп бээрин аазааш, ону күүсеткен. Амыдырал хандырылга комбинадының чолаачылары, даараныкчылары, инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының бүдүрүлге онаалдаларын чедиишкинниг күүсетпишаан, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырынга 20 тонна сиген, 12 тонна бүдүк-бүрүнү белеткеп, сөзүн ээлээн.

«Сельхозтехниканың» Чадаана каттыжыышкынының коллективи «Алдан-Маадыр» совхозка 15 тонна бүдүк-бүрү, 10 тонна сиген белеткеп бээр хүлээлге алгаш, сигенни 25 тоннага, бүдүк-бүрүнү 18 тоннага күүсеткен. «Сельхозтехниканың» Чадаана автобаазазының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары шефке алганы «Сүт-Хөл» совхозка улуг дузаны чедирип турар. Коллектив 30 тонна сиген, 20 тонна бүдүк-бүрү белеткээр дээн. Херек кырында 33 тонна сиген, 29 тонна бүдүк-бүрүнү автобаазачылар ажыл-агыйга кылып берген. Чадааның мал ажыл-агыйының, кижи эмнелгезиниң коллективтери шефке алган ажыл-агыйларынга мал чеми белеткеп бээрин аазааш, багай эвес күүседип турар. Партия райкомунуң, райкүүскомунуң, комсомол райкомунуң коллективтери 45 тонна сигенни, 10 тонна бүдүк-бүрүнү «Большевик» совхозка белеткеп бергеш, ажылын ам-даа уламчылавышаан. Орук-бүдүрүлге участогу, суггарылга системазының эргелели, райпо коллективтери шефтээшкинге алган ажыл-агыйларынга улуг дузаны чедирип турар.

Мал чеми белеткелинге дузалажыр боор аазааш чамдык коллективтерниң удуртукчулары сөзүн ээлеевейн турары четпес. Каа-Хемниң хөмүрдаш разрезиниң Чадаана участогу районда улуг коллективтерниң бирээзи. Ол коллектив «Искра» колхозка 15 тонна бүдүк бүрү, 30 тонна сиген белеткээрин аазаан. Күс манаар эвес, ынчаар хүннер эртип, оът-сиген кадып, кара-доңгак кооштулап орар. Коллективтиң удуртукчузу А. Осин даалгаларны шефче далаштырбаан. Коллектив «Искра» колхозка амга чедир чүгле 5 тонна бүдүк-бүрү, 10 тонна сиген белеткеп берген. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң шефчизи—сүт заводунуң коллективи. Директор эш Алакасетиң багай сагыш салганы-биле коллектив 5 тонна бүдүк-бүрүден 2-ле тоннаны белеткээн, а тудум-даа сиген кеспээн. Хлеб заводунуң директору О. Дииспей «Большевик» совхозка 5 тонна бүдүк-бүрү, 4 тонна сиген белеткеп бээр болган. Аазаашкын ам-даа күүсеттинмээн.

Мурнакчы шефчи коллективтерниң үлегерин хомудап турарлар эдерип, ак сеткилдиг ажылдаары чугула.

М. СЕВЕН.

ШЫНАР КОЛ СОРУЛГА

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң бүдүрген продукциязының шынарын экижидери-биле чарлаттынган көрүлдениң түңнелин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому чоокта чаа үндүрген болгай. Ол көрүлдеге республиканың бүгү бүдүрүлгелери киришкен. Ындыг болганда, продукцияның шынарын бедидер талазы-биле ажылды чер-черде партия, совет, ажыл-агый болгаш оон-даа өске хөй-ниити организациялары идепкейжиткенин маңаа айтыры артык эвес. Бүдүрүп үндүрүп турары продукциязының шынарын экижидер дээш масс-политиктиг ажылдың янзы-бүрү хевирлерин хөй-хөй коллективтер ажыглаан.

Көрүлдениң тиилекчилериниң бирээзи «Тыва даг-дүгү» комбинат—бүдүрген продукциязын үрей кылыышкын чокка кылырының саратов системазын ажыглаар талазы-биле үнелиг дуржулганы багай эвес шиңгээдип алган. Ол комбинат продукцияның 98,6 хуузун кылган дораан хүлээдип турар. Күрүне аттестациязынга белеткел болгаш ону эрттирип турары—продукцияның шынарын экижидеринге болгаш II категорияның даг-дүгү бүдүрерин эвээжедиринге болгаш I категорияның продукциязын көвүдедиринге чедирген.

Даг-дүгүнүң шынарын экижидеринге база бир кол чүүл—ону Шынар демдээнге киирер дээш ажыл болур, азы комбинаттың бүдүрген продукциязы бодунуң көргүзүглериниң талазы-биле чурттуң болгаш делегейниң дээре продукциязының негелделеринге дүүшкен турар ужурлуг.

Ол талазы-биле комбинат канчаар ажылдап турарыл? Кылып чорудар ужурлуг ажылдарның организастыг болгаш инженер-техниктиг хемчеглериниң хуусаазын тодаргай айтыпышаан чуртта болгаш даштыкыда даг-дүгүнүң дээре хевирлери-биле деңнээр тускай картаны ажылдап кылган. Шынар хүннерин ында доктаамал эрттирип, продукцияның шынарын экижидерниң янзы-бүрү айтырыгларын кол специалистерниң, ээлчег мастерлериниң, мастерлерниң киржилгезинде аңаа чугаалажып турар. Чарыштың дээштиг, деңнелгелиг чоруун чедип алыр талазы-биле ажыл ында багай эвес тургустунганындан даг-дүгүнүң ПРЖ 1—50, ПРЖ 2—30 деп маркаларын бо чылын Шынар демдээнге киирип болурунуң аргазы бар.

Чинк үлетпүрүнүң бүдүрген продукциязының шынарын экижидер талазы-биле ажылдарже кол кичээнгейни база угландырган. Кызылдың дааранылга комбинаты хоорайның бүдүрүлге черлериниң чарыжынга каш удаа тиилекчи боол келген. Үрей кылыышкын чокка продукция бүдүрерин чедип алырының саратов системазын ажыглаар дээш чарыш бо комбинатта калбарган. Комбинаттың ажылчыннарының 92 хуузу үрей кылыышкын чокка ажылдаар дээш чарышта хаара туттунган, а бүдүрген продукциязының 88 хуузун кылган дораан дужаап турар. Күрүне аттестациязын эрткен соонда оларның бүдүрүп турар продукциязы шынарның I категориязынга санадып турар, а 98 хуузу — бирги сорттуу. Ынчангаш Кызылдың дааранылга комбинаты көрүлдениң тиилекчилериниң бирээзи болган. Чурттуң дээре ажылдыг дааранылга фабрикаларының арга-дуржулгазын шиңгээдип ап, эрги, эвээш бүдүрүкчүлүг станоктарны солаанындан болгаш даараныкчыларның күш-ажылын эки организастаанындан эки түңнел ында чедип алдынган.

Көрүлдениң тиилекчилериниң бирээзи болган алгы заводунуң продукциязы күрүне стандартынга дүгжүп турар болгаш чамдык көргүзүглер аайы-биле ооң көргүзүглери ажып турар. Ынчалза-даа, идиктерниң модели амгы үениң негелделеринден чыдып каап турарын комбинаттың удуртулгазы бодап, ону шиитпирлээр ужурлуг.

Продукцияның шынарын экижидер талазы-биле чамдык коллективтер эки ажылдаза-даа, аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң хлеб заводтары чонну эки шынарлыг хлеб-биле хандырар талазы-биле кошкак ажылдап турар. Кызылдың тууйбу заводунуң, «Тудуг материалдары үлетпүр» каттыжыышкынының 1974 чылда үрей кылган кылыглары 1973 чылдындан ийи ажыг катап көвүдээн, а бо чылдың бирги чартынында үрей кылган продукцияның түңү 12,3 муң рубль болган. Кызылдың пиво заводунуң бүдүрген продукциязынга чоннуң хомудалы улуг, пивонуң шынарын күрүне стандартынга чедир бедидип шыдавайн турар.

Бүдүрген продукцияның шынарын доктаамал экижидип тургаш, СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш ажылдаары үлетпүр бүдүрүлгелер удуртукчуларының кол сорулгазы болур.

А. КОТОВА,
стандарттар болгаш хемчээр техниканың Тывада күрхайгаарал лабораториязының килдис начальниги.

«ИНТЕРОРГТЕХНИКА»

МОСКВА. «Сокольники» дээр делгелге комплекизиниң девискээринде «Инженер-техниктиг болгаш башкарылга ажылдарын механизастаарының чепсек-херекселдери»—«Интероргтехника—75» деп делегейниң адырлар делгелгезин чорудуп турар.

Ында саналга техниказының, оргтехниканың чепсек-херекселдерин комплекстиг херегээриниң чепсек-херекселдерин, корреспонденция сайгарарының дериглелерин документилерни дилеп тыварының, шыгжаарының болгаш сөөртүрүнүң база хоолга ажылдарының чепсек-херекселдерин, өске-даа дериглелерни көргүскен.

ЧУРУКТА: совет көргүзүлгениң эң кол экспонаттарының бирээзи —ЕС-1050 медальдың төп тургузукчузу болур процессор. Ол сан-түңнерни арифметика болгаш логика талазы-биле сайгарарының, дүрген бодаарын организастаарының, дүрген бодал биле каналдар аразында сан-түңнерни солчуруун организастаарының бүгү ажылдарын күүседип турар.

В. СОЗИНОВТУҢ фотозу.

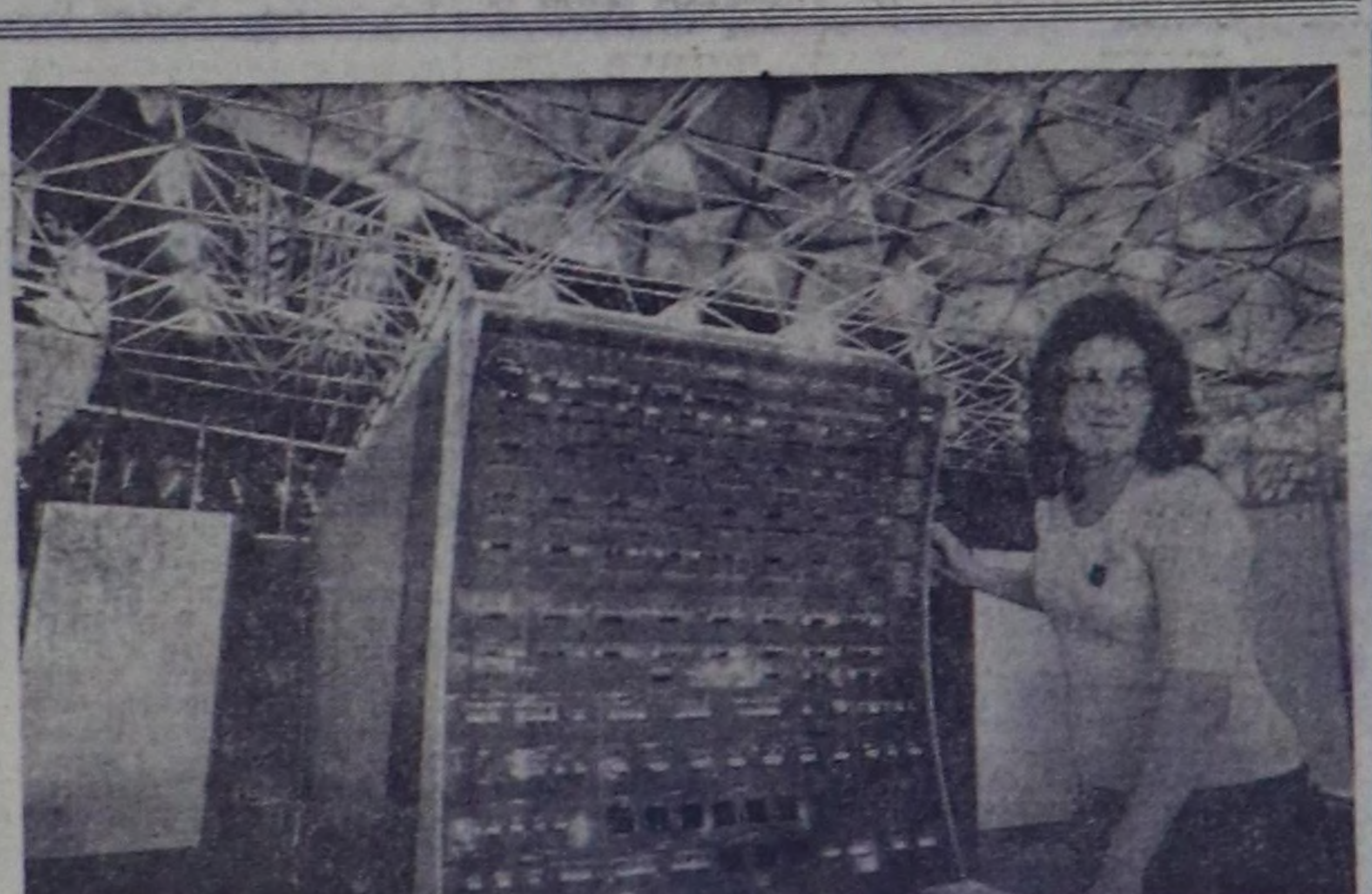

(СЭТА-ның фотохроникаазы).

ЗВЕНОЛАРНЫ НЕМЕЙ КИИРГЕН

«СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» партия Төп Комитединиң доктаалын «Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери чугаалашкаш, бир үн-биле деткээн. Тоску беш чылдың доозукчу чылында ниитиниң малынга четчир санныг чем курлавырларын тургузар, кыштаглаашкынга белеткелдерни болгаш дүжүт ажаап алышкынын дүрген доозар, партияның XXV съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, шудургу ажылдап турарлар.

Мал чеминиң белеткели хүнниң чугула айтырыы. Совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылын 3720 тонна сигенни белеткээр планныг. Ол планны күүседир дээш совхоз дирекциязының, партия болгаш ажылчын комитеттериниң чорудуп келген хемчеглериниң түңнелинде совхоз 3485 гектар шөлдүң сигенин кескеш, 3369 гектар шөлдүң сигенин ниитиниң малынга белеткеп алган. Ол дээрге эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, 742 тонна хөй. Бо чылын чүгле хол кадыры-биле 912 тонна сигенни кезип белеткээн. Салбырлар аайы-биле алгаш көөрге, эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, Арыг-Бажы салбыры 134 тонна, Көк-Чыраа—165, Хайыракан—251, Ийи-Тал—187 тонна сигенни хөйнү белеткеп алган. Ынчалзажок, совхоз ам-даа 1195 тонна сигенни белеткээри негеттинип турар. Мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле салбырлар аразында калбарган социалистиг чарышка Хайыракан салбыр (эргелекчизи эш Наттый-оол Кара-оол) 1040 тонна сиген белеткээр тургаш, 923 тоннаны белеткеп, бирги черни ээлеп, планын күүседириниң кырында келген.

Көк-Чыраа салбыр (эргелекчизи эш Ширап Содунам-оол) 1300 тонна сиген белеткээр тургаш, 665 тоннаны кылып, планын чүгле 51 хуу күүсеткен. Ол салбыр кудуруктап турар. Мал чеминиң белеткелиниң темпизин күштелдирер дугайында айтырыгны чоокта чаа совхозтуң дирекция чериниң техниктиг чөвүлелинге чугаалашкаш, хол кадырлыг звеноларны ортулуктарже киирген. Ам-даа оларга күштүг немээр.

О. ТАВАА.

НОГААЗЫ ЧОК СКЛАДТАР

Республиканың Садыг министерствозунуң баазазында ногаа аймаа шыгжаар оран-сава чылдан чылче экижип орар. Дүвүп каан помидор, огурец элээн каш чылдарның иштинде өлегелдиг кадагаларда чыткылаар болду.

Үр үениң иштинде саттынмайн туруп берген—үрелип, дүдүп эгелээн 30 тонна виноградтың салым-чолу дээш изиглеңген оралакчы директор В. П. Митряшкина картофель, ногаа дугайында айтырыг салырынга улам шыжыгар, аңаа харыылаптар сөс чок болган. Шынап-ла, хамык складтар шуптузу куруг болганда, чүнү маңаа сөглээр боор!

Ээнзирей берген турган картофель кадагалаар улуг склад. Ооң иштин хөй бичии өрээлдерге үскеш, агаарладып кургадып каан. Ону арыглап, аштаарын, чугайлаарын шынарлыг кылып доосан. Артында-ла чылыдылга системазы-биле ажылдаар. Ынчангаш чылыгны чүгле өйлей алыр. Складтың дээвиринде агаар кирер үттерни быжырымчалыг кылып каан.

Даразында база-ла ындыг улуг складтың эжиин ажыдып иштинче кирдивис. Ында өрээлдер чок болду. Контейнерлерге урган картошка шыгжаар аажок делгем склад. Даштынга үнүп кээривиске, ооң хапаларын дургаар контейнерлерни дүрүлдүг чыдар аайы-биле чурум-чыскаалдыг кылдыр чыып салгылап каан. Херек апарганда, олар складтарда туружуп ээлептер.

— Контейнерлерге картошка савалаары — чаа депшилгелиг арга. Ону бистиң баазавыста ажыглап эгелээнден бээр үш чыл чедип бар чор. Моон эки талазы чүл дээрге, дүрген чүдүрүп, дүжүрерде кончуг эптиг — деп, товаровед тайылбырлавышаан, фруктулар складынга эккелди.

Складтың бир азында яблоктуг хааржактарны чаңгыс черде бөле чыткан. Ниитизи-биле 25 тонна хире яблоко барын дыңнаттышаан, садыг черлери ону шоолуг албайн турарын ол складтың эргелекчизи чугаалаар болду.

Капуста шыгжаар оран-сава база-ла арыг-силиг, дериттинген. Шала тавааа турар черде аажок улуг чер иштиниң доскааварларын бетон-биле кудуп тургаш, кылган. Оларның бирээзинге-ле 14—17 тонна капуста сыңа бээр. Бөлүк херээженнер складка чаа кирген 3—4 машина хире капустаның белеткелин кылып турлар. Оларның чанында капуста кезер тускай машинаны тургузуп каан. Аңаа капустаның кадыг өзээн аңгылап, ооң бодун кезип хээлдектеп каапкарга, чер иштиниң доскаварларынга — шыгжамырга келир.

— Моон мурнунда капуста тей-тей-биле оваалаңы бергеш тургулаар. Ажаап күш четпейн, пат-ла турар бис ийин—дээш бо чылга хамаарыштыр чугаазын бадыткаар чижек тыппайн, бистиң-биле кады чораан Мария Кирилловна Сиирин хейделе улуг тынды.

Согуна шыгжаар складта чаңгыс шоодай хире чесноктан өске чүү-даа чок—куруг. А огурец, помидор дузаар цехтиң подвал иштинде соок черде чыдар 27 тонна дустуг огурец дувун дуглап турар.

— 200 тонна капуста кадагалаар чер-даа, 2 муң тонна картофель савалаар контейнерлер-даа, 650 тонна согуна урар орап-сава-даа, янзы-бүрү фруктулар шыгжаар складтар-даа белен, а ногаа, чимис аймаа-биле кончуг куруг бис—деп, В. П. Митряшкина түңнел үндүрдү.

Хоорайжыларны картофель, ногаа, аймаа-биле хандырар талазы-биле керээлиг колхоз, совхозтар боттарының чыл эгезинде берген сөзүн тудуп шыдавайн турары илдең. Республиканың ажыл-агыйларындан кирер ужурлуг 125 тонна огурецтиң 13 тонназы, 94 тонна помидорнуң чүгле 4 тонназы баазада келген. Керээде көрдүнген 41 тонна морковьтуң чаңгыс тонназы-даа баазада дужааттынмаан.

Ногаа, картофель-биле хоорайжыларны хандырар айтырыг дүвүреңчиг болуп артышаан.

«Саян», «Кара-Хаак», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Улуг-Хая», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтар Садыг министерствозунуң баазазы-биле чарып алган керээзин күүседип чадажып, хоорайжыларны картофель, ногаа аймаа-биле багай хандырып, ооң Кызылче сөөртүлгезин кончуг шүшпең организастап турар. Чижээ, эң хөй түңге дугурушкан керээге ат салган ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозун ап көрээли. Бо ажыл-агый садыг баазазынга 665 тонна картофельди эккеп дужурер тургаш, амга чедир чүгле 80 тоннаны киирген. 30 тонна огурецтиң 3 тонназын, 17 тонна помидорнуң чартынындан хөй кезиин, 12 тонна свекланың бежин баазага дужаагаш, оон ыңай дужут чок болган дээш, керээниң күүселдезинче сагыш салбайн турар.

Баазада ногаа килдизиниң начальниги В. Н. Габеева кожээ ажыл-агый продуктуларын садарының болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспекциязының ажылдакчызы А. И. Глазырин-биле кады чоокта чаа керээлиг ажыл-агыйларга барып, совхоз директорларының чамдыктары-биле ужурашкан.

— ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка чеде бээривиске, ооң директору эш Кожушко бистен хирезин дезиксээр, түвексиниш, чаштынар хевирлиг болган. Ынчалза-даа сүржүп тургаш, арай деп тып алырывыска-даа, аравыска чугаа хөнүвээн—деп, Валентина Николаевна хомудап чугаалады.

Бо баазага ногаа дужаар керээлиг өске колхоз, совхозтарда байдал межегейжилерниинден дээредевес хире. Республикадан дашкаар черлерден 2 муң тонна картофель сөөртүп алыры көрдүнген. Ооң 187 тонназын алгап, ол саттынып, сайгартынга берген.

Шак мынчаар чамдык таварылгаларда албан-биле барып чедип, сүржүп тургаш, баазага эккелген ногаа аймаан садыг черлериниң албайн турарын көргеш, кижи мырыңай элдепсиннер. Август 12-де, ийи дыштаныр хүнүнүң бүдүүзүнде, садыг баазазы «Кара-Хаак» совхозтан 800 кг ногаан согунаны алган. Кызыл хоорайның аъш-чем магазиннериниң хөй кезии алырындан шуут ойталаан.

— Бо тонна безин четпес согунаны 9 шактан эгелээш, ажыл шагы төнгүже чедир сөөртүп келдим. Төп гастроном чүгле 26, столовайлар болгаш рестораннар трези 163 кг согуна алды. Сывындан чаа турган магалыг чыттыг, амданныг согунаны мынчаар багай сайгарып турарывыс — Кызыл-садыгның-даа, аъш-чем-даа белеткеп турар черлериниң талазындан кончуг-ла харысалга чок чорук-тур — дээш, чолаачы П. И. Васильев могап, шылааныңдан хаваанда дерин чода тудуп, хомудалын илередидир.

Хоорайжыларны картофель, ногаа аймаа-биле хандырар болуп, Садыг министерствозунуң баазазы-биле керээ чарган ажыл-агыйлар болгаш Кызылсадыг айтырыгның дорт шиитпирин дарый тодарадыры чугула. Мындыг таварылга чыл бүрү катаптаттынып, бодунуң ажыктыг талазын бербейн турарын өөренип көрзе эки. Чурттакчы чонну ногаа-биле чогумчалыг хандырар дээш Садыг министерствозунуң баазазы база шимченгир хөделири чугула. Олар амдылызында белеткелче-даа, бар ногааны хире чергези-биле садып сайгарарынче-даа чогуур кичээнгей салбайн, хажызындан хайгаарапчы болуп турары элдептиг.

Д. САЛЧАК.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААЛАРНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

БО ЧЫЛЫН БОЛБАС

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кызыл-Тайга салбырының чону автобус аргыштазындан совхоз болгаш район төвү-биле аргыжарда бергедеп турарын илереткен чагаа редакцияга келген.

Ажылчы чоннар депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы М. Даниловтуң бистиң бижиивиске харыылааны болза:

Автобус дугайында авторнуң айтырыг тургузуп бижип турары черле чөптүг. Сүт-Хөлден Кызыл-Тайгага чедир орук, көвүрүг автобус чорууранга таарымча чок багай. Ынчангаш бо чыл дургузунда Кызыл-Тайгаже автобус чорударының аргазы чок.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүскому Тыва АССР-ниң Күрүлге черинден 1976 чылда № 336 орук эргелелинче Алдыы-Ишкин болгаш Үстүү-Ишкин хемнерии көвүрүглээри-биле болгаш орук тудуунга акшалаандырышкынны хандырарын дилеп турар.

ЭРТИНЕЛИГ-ОВААДА УЛУГ ТУДУГ

Ийи чыл бурунгаар, 1973 чылдың февральда, ССРЭ-ниң чазаа-биле Моол Арат Республиканың чазаа Моолдуң девискээринде Эртинелиг-Овааның чес-хола-молибден байлактарын шиңгээдип алыр дугайында керээге ат салган. Ында ам Азияда эң улуг бүдүрүлгелерниң бирээзи болур даг-арыглал комбинадын болгаш Эрдэнэт («Эртинелиг») хоорайны тудуп турар.

Эртинелиг-Оваадан геологтар чес-хола-молибденниң хөй байлааш шинчилеп тывкан, ооң курлавырлары чүс-чүс миллион тонна чедип турар. Моол база совет тудугжулар ол байлакты социализмге бараан болдурар үе ырак эвес. Ынчалза-даа ол кончуг нарын сорулга. Чүге дээрге тус чер автомобиль оруктарындан болгаш демир-оруктан, электри дамчыдылгазының шугумнарындан хайыы, суг-чаа чок оран боор турар. Ындыг болзажок аңаа кыска хуусаада баштайгы объектилерни тудуп тургускан. Ам ында Орхон-Эрдэнэттиң электри дамчыдылгазының бедик вольтулуг шугуму тудуг черлеринге чырыын берип эгелээн. Дархан—Эрдэнэттиң машина оруу база белен. Олап янзы-бүрү чүъктер сөөрткен машиналар дун-хүн чок шуужуп турар. Моолдуң кол демир-орук шугумунуң бир адыры Эрдэнэтче углаан. Элээн каш насос станцияларлыг 60 километр узун суг дамчыдылгазының шугумунуң тудуу кидин түлүк чорупп турар. Эрдэнэтке сугну Селенга хемден сордуруп чедирер.

Тудуг эргелелиниң начальниги А. В. Чекашовтуң кабинединге кире бээривиске, тудуп турар объектилерниң схемаларын азып каан тур.

— «Бис үш кол комплексти — даг-арыглал комбинадын, тудуг үлетпүр баазазын болгаш хоорайны тудуп турар мындыг бис—деп, Анатолий Васильевич чугаалады.— Оларны ийи хуусаада 1974—1975 чылдарда болгаш 1975—1978 чылдарда тудуп тургузар. Баштайгызы белеткел, сөөлгүзү кол хуусаа болур. 1974 чылда бүдүрүлге планын 100,9 хуу күүсеткен бис. Бо чылын автотранспорт комбинадын, металл конструкциялар цегин, бетон заводун, материал-техниктиг хандырылга болгаш амыдырал хандырылга баазаларын, хамыктың мурнунда чурттаалга бажыңнарын, вокзалды болгаш демир-орук станциязын тудуп тургузар бис.

Эрдэнэтти найыралдың тудуу, Моолга ажылчын кадрлар белеткеп бээр чер деп адап турар. Ында совет база моол специалистер кады ажылдап турар. Арат ажыл-агыйлыг чораан аныяк моолдар совет өңнүктеринден тудуг мергежилинге өөренип ап турар. 1974 чылда 473 моол ажылчыннар, дашчыларның, шеверлекчилерниң, бетонщиктерниң, арматурщиктерниң, бызаңчыларның мергежилдерин шиңгээдип алган. Бо чылдың төнчүзүнде эгелээш тускай өөредилге төвү ажылдап эгелээр, аңаа база 1300 моол оолдар, кыстар янзы-бүрү мергежилдерни чедип алыр.

Чоокта чаа Эрдэнэтке «Совет өңнүктерден өөренип турар бис» деп семинар эрткен. Моол ажылчыннар совет специалистерниң дуржулгазын канчаар шиңгээдип ап турарын аңаа тодаргай чугаалап турган. Ынчан микрофонга чаражы кончуг тып-тырыкы арынныг, болугур чаактыг, чолдак сынныг, чоон үнүг мырыңай бичии оол чедип келгеш, ажылчын ёзу-биле шыңгыы чугаалап эгелээрге, олурган улус чаптап каттыржып, хүлүмзүрүп-даа аажок болган.

17 харлыг Тувшинжаргал (оолдуң ады ындыг) мынча дээн:

— Мен бо тудугга, он класс дооскаш, Аревэ организациязының путёвказын ёзугаар ажылдап чедип келген мындыг кижи мен. Оон элээн каш ай ажылдааш, дашчының ийиги разрядын чедип алдым. Ол болза мээң башкым Анатолий Николаевич Гуриновичиниң ачызы деп бодаар мен. Башкымның үлегери — ажыл-ишке ынак, кайгамчык мергени болгаш дуржулгазы, сеткил-сагыжының чылыг, чымчаа дашчының мергежилин дүрген шиңгээдип алырымга меңээ канчаар-даа аажок улуг дуза болган.

Гуриновичиниң болгаш ооң совет эш-өөрүнүң дугайында аңаа өске-даа эштер дыка хөй чылыг сөстерни чугаалаан.

Инженер кадрларны болгаш бедик мергежилдиг ажылчыннарны белеткээриниң айтырыында база-ла чедиишкиннинг шиитпирлеттинип турар. Амгы үеде Совет Эвилелинде 200 ажыг оолдар, кыстар өөренип турар болгаш олар Эрдэнэтке инженерлер боор алгаш чедип кээр деп даг-арыглал комбинадының чиңгине директорунуң бирги оралакчызы Д. Лхагвасүрэн чугаалады. Келир чылын база бир 200 кижини өөредип чорудар. Дыка хөй ажылчыннар совет бүдүрүлге черлеринде мергежилин бедидип турар.

Эрдэнэт Моолдуң чүгле бүдүрүкчү күштерин улам мыңай хөгжүдеринге, ооң үлетпүр потенциалын өстүреринге идиг болур эвес, харын тус чурттуң даштыкыже бараан үндүр садарын база хөлчок көвүдедир. Эрдэнэт болза интернационализмниң херек кырында боттанылыышкынының чайынначак тудуу боор турар.

А. ЧЕРНЕЦКИЙ,
ПМА-ның тускай корр.
Улан-Батор.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXX сессиязында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Ында КНО-нуң Кол ассамблеязының XXX сессиязы ажыттынган. Мурнунда болган сессияның даргазы, Алжирниң даштыкы херектер министри Бутефлика Каттышкан Нациялар Организациязында шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй деп демдеглээн. КНО-да мурнукузу ышкаш бүгү талалыг чоруктуң принцивин үреп турар. Тайбынны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынга кончуг улуг салдышкынны киирген Вьетнам Демократтыг Республиканы болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканы КНО-га киирер деп саналдап турган делегейниң ниитилештирилгезиниң күзелинге удур чамдык күштер туржуп турар.

XXX сессияның даргазы кылдыр соңгуткан Люксенбургтуң чазааның даргазы болгаш даштыкы херектер министри Г. Торн КНО-нуң эң чугула сорулгазы болза бүгү делегейге тайбынны болгаш айыыл чок чорукту база күрүнелер аразынга найыралдыг харылзааларны тургузары болур деп онзалап демдеглээн. Кол ассамблеяның хуралгези болза, Палестинаның улузунуң эргелерин хүндүлеп көөрүнге болгаш ол районнуң бүгү күрүнелериниң хамаарышпас тускай догуннаарының болгаш хөгжүүрүнүң эргелерин хандырарынга үндезилээш, Чоокку Чөөн чүк ускулежиишкинниң ынчаар таарыштырып тургузарынга КНО-нуң салдарын болгаш ат-алдарын ажыглаары болур.

Тайбынны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаары чепсеглениишкинниң дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээри-биле чарылбас харылзаалыг деп, Г. Торн база айыткан.

Хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселдиң берге оруун эрткен үш күрүнелерни — Мозамбиктиң Улус Республиказын, Сан-Томе болгаш Принсипиниң Демократтыг Республиказын, Ногаан Шенек Ортулуунуң Республиказын КНО-га чаңгыс үн-биле хүлээп алганы сессияның баштайгы хүнүнүң чугула болуушкуну болган.

Социалистиг чурттарның бөлүүнүң өмүнээзинден КНО-да ГДР-ниң доктаамал төлээлекчизи П. Флорин боттарының хамаарышпас чоруун болгаш күрүне боор тускай догуннаар чоруун колониалдыг дарлалга болгаш мөлчүлгеге удур үр чылдыг демисел-биле чаалап алган КНО-нуң чаа кежигүннери күрүнелерниң улустарынга байыр чедирген. Кол ассамблея чоокку хүннерде Вьетнам Демократтыг Республиканы болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканы Каттышкан Нациялар Организациязынга хүлээп алыр дугайында саналды киирер боор деп идегелди илереткен.

СОВЕТ-ИРАК КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ЧУРУКТА: совет специалист Иван Глаголев бодунуң кады ажылдап турар ирак эжи Асим Камал биле Тартар-Ефрат каналдың тудуузунуң бир участогунда.

В. ПУСТОВТУҢ фотозу. ПМА. 1975-ч.

ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм Каттышкан Нацияларның Организациязының Кол ассамблеязының XXX сессиязының кол сорулгаларынга турасхаатткан медегелди кылган.

Сессияның хүн айтырыгларынга кирген айтырыгларга хамаарыштыр Кол ассамблея чепсеглениишкинни дүжүрериниң айтырыын чугаалажып көөрүнге онза кичээнгейни салыр деп, ол чугаалаан.

Ядролуг чепсеглениишкинни эндере бүдүрерин кызыгаарлаары, бактериологтуг чепсекти хоруураы болгаш шериг сорулгаларынга космос делгемин ажыглаарын болдурбазы ышкаш ындыг хемчеглерге К. Вальдхайм байыр чедирген. Совет Эвилели биле АКШ-тың Женевада чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле комитетке киргени долгандыр турар бойдуска шериг азы өске кандыг-даа сорулгалар-биле салдар чедирер чепсектерни ажыглаарын хоруур дугайында конвенцияның төлевилелинге ол улуг үнеледи берген.

Оон бодалы-биле алырга, ол районга чөптүг болгаш быжыг тайбынны тургузарының кара чаңгыс чепсээ болур бүгү талалыг таарыштыр тургузуушкунну Чоокку Чөөн чүкке чедип алыры эргежок чугула деп, КНО-нуң чиңгине секретары база катап онзалап демдеглээн. Палестинаның улузунуң хоойлу ёзугаар эргелерин хүлээп көөрүн киириштирбишаан, Чоокку Чөөн чүк айтырыгларының бүгү талаларын өөренип көрүп тургаш, ону чедип ап болур деп, ол демдеглээн.

МПЛА-НЫҢ КОНТРОЛЮНДА

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). Ында кээп турар медээлер ёзугаар алырга, улус массаларының калбак деткимчезин ап турар Анголаның хостаары дээш улусчу шимчээшкин (МПЛА) чурттуң 16 можуларының 12-зинде байдалды контрольдап турар. Ооң холунда чурттуң чөөн талакы районнарының хөй кезии болгаш Анголаның мурнуу эриктеринде бүгү порттар туруп турар.

Ооң контролюнда кирген районнарда байдалды болур чогуур болдурар дээш, МПЛА-ның удуртулгазы дарый хемчеглерни ап чоруткан. Луандада чурттакчы чонну аъш-чемниң кол продуктулары-биле хандырарын тургускан. МПЛА-ның кыйгырыынга харыы кылдыр ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хөй кезии ажылга үнүп келген. Хоорайда үлетпүрнүң бүдүрүлге черлери болгаш албан черлери болур чогуур-биле ажылдап турар.

Анголаның хостаары дээш улусчу шимчээшкинниң активистериниң Луандада семинарынга чуве чугаалааш, МПЛА-ның даргазы Агостиньо Нето чуртка бодунуң тергиидели бүгү-ле арга-биле хевээр арттырып алыр болгаш деколонизацияның чорудулгазын моондактаарын оралдажып турар империализмниң чимзениишкиннеринге удур серемчилелдиг чорукту быжыглаарынче кыйгырган.

Шыңгыы буруу шавыышкын

ПАРИЖ. (СЭТА). Ында боор турар ЮНЕСКО-нуң күүсекчи комитединиң 98-ки сессиязының киржикчилери Чилиде кижиниң эргелерин хажыдып үрээнин болгаш өөредилгениң, эртемниң болгаш культураның талазы-биле шериг хунтаның кем-буруулуг үүлгедиглерин шыңгыызы-биле буруу шапканнар.

Чилиде өөредилгениң, эртемниң, культураның болгаш информацияның байдалының дугайында чугаалажып турар айтырыг талазы-биле ЮНЕСКО-нуң кол директорунуң илеткелинде болгаш өске-даа материалдарда Пиночеттиң бөлүүнүң кем-буруулуг херектериниң хөй санныг фактыларын киирген.

АНГЛИЯ. Лондонуң мырыңай төвүнге, найысылалдың кол садыг магистралы Оксфорд-стриттиң чоогунга, бомбаның күштүг частылышкыны болган. Чеди кижи балыглаттанган, элээн каш бажыңнарга күштүг үрелиишкиннерни таварыштырган.

Бомбаның частылышкыны соңгу-ирланд экстремистерниң херээ деп бодалды парлалга үндүрген.
ЧУРУКТА: частылышкындан үрелген бажың.
ПА-СЭТА-ның телефотозу.

Португалияда байдал

ЛИССАБОН. СЭТА-ның корреспондентизи Э. Ковалевтуң дамчытканы болза: Португалияның 6-гы түр чазаан тургузарының сорулгазы үш кол политиктиг партиялар — коммунистиг, социалистиг, улус-демократтыг партиялар биле чепсектиг күштерниң шимчээшкининиң аразында чазактың ниити программазының дугайында дугуржулганы чарлаан үезинде бодап турганындан берге болган.

Эң улуг маргылдаалар министрлерниң албан-дужаалын хуваарының дугайында айтырыг үезинде болган. Компартияга бээр деп турганындан ийи катап хөй министр эрге-дужаалын алырын буржуаз улус-демократтыг партияның негеп турары-биле берге чорук улам ханылаан.

Лиссабонуң политиктиг бөлүктеринде УДП-ниң ындыг негелдези политиктиг партияларның (ооң иштинде УДП-ниң) болгаш ЧКШ-ниң аразында апрельде кады хөделиишкиннерниң платформазының дугайында дугуржулганың негелделеринге удурланышкак деп демдеглеп турар.

Массалыг информацияның органнарында байдал дугайында болгаш күш-ажылдың, транспорттуң болгаш харылзааның, өөредилгениң болгаш эртем шинчилелдериниң министрлериниң албан-дужаалдарынга томуйлаашкыннарга хамаарыштыр чөрүлдээлер база хевээр арткан.

Ол чериң политиктиг бөлүктериниң айтып турары-биле алырга, Пиньейру ди Азиедуга баштаткан чазакты тургузарын саададырын азы болдурбазын консервативтиг күштерниң оралдажып турарын чазактың составының дугайында айтырыгда тургустунуп келген бергелер херечилеп турар деп айтып турар.

Реакцияның чимзениишкиннери

ЛИССАБОН. СЭТА-ның корреспондентизи М. Артюшенковтуң дамчытканы болза: Португалияның соңгу талазында Порту хоорайга полиция хөй санныг частыр чүүлдерни, боо-чепсекти, меге документилерни болгаш үрегдекчи үүлгедиглерге херек өске-даа материалдарны чүдүрген автомашинаны туткан.

«Секулу» солуннуң бижээни-биле алырга, хавырган материалдар болгаш документилер чуртта эки организастаттынган террорисчи бөлүк бар дээрзин херечилеп турар.

Террорисчилер национал радиостанцияның антеннازын бомба частылдырышкыны-биле чок кылыр деп оралдашканнар, ол ышкаш «Португал радиоклубу» дээр өске радиостанцияже халдаашкын кылырын оралдашканнар.

Кедээ черлерге хоралакчы ажыл-чорудулганы аграр реформазының үндезининге черин хавырткан улуг чер ээлери чорудуп турарлар. Португалете хоорайның районунга мурнунда улуг өнчүтен турганнар революция соонда тараачыннарның алган черлерин дедир хунаап алырын оралдашканнар.

Кризиске кыстырган

ВАШИНГТОН. Чоокку келир үе АКШ эң кол экономиктиг айтырыгларын — инфляцияны болгаш ажыл чок чорукту шиитпирлеп шыдавас. Ындыг түңнелди америк конгресстиң бюджет бюрозу бодунуң илеткелинге кылган. Илеткелди кылган кижилер 1976 чылда ажыл чоктарның саны 7 млн. ажыг кижи болур деп санап турарлар. Бюджет бюрозунуң бодалы-биле алырга, инфляция эки-ле дээрге 6—7,5 хуу болур. Сөөлгү айларның дургузунда база катап өртектерниң, эң ылаңгыя аъш-чемге болгаш одаар чүүлге өртектерниң өзүлдези экономиканы экижидериниң чорудулгазынга багай салдарлыг болур деп илеткелде онзалап демдеглээн.

БОНН. Капиталистиг делегейде экономиктиг кудулаашкын Барыын Германияны ойбайн барган деп, ГФР-ниң даштыкы херектер министри Г.-Д. Геншер медеглээн. Чурттуң экономиказының чаңгыс черде таптап турарының дугайын херечилеп турар сан-түңну ол киирген: национал продуктуну болгаш даштыкы садыгның хемчээли кызырылган, ажыл чок чорук аажок көвүдээн болгаш ол эвээжевейн турар.

(СЭТА).

ХЕМЧЭЭН АЛЫР

Чадаана—чыл келген тудум-на өзүп сайзырап орар чараш хоорай. Ооң-биле кады чурттакчы чоннуң саны көвүдеп орары билдингир. Ындыг болганда, хоорайның аъш-чем кылыр бүдүрүлгелериниң ажылынче кичээнгей салыры чугула.

Чадаанада далгандан янзы-бүрү кылыглар бүдүрер кондитер цеги ажылының шынарынче чогуур сагыш салбайн турар. Аңаа быжырган шаңги, сдоба, калачик, булочка ышкаш чемнер амданы кургамзык болур. Мен бодаарымга, оон кылыр аргазын ук бүдүрүлгениң ажылчыннары кошкак билир хире. Ынчангаш оларның быжырып кааны далган аймаа чемнер садып алыкчыларның сеткилинге таарышпайн турар.

Чадааның саржаг заводу сүт аймаандан элээн хөй кылыгларны бүдүрүп-даа турар болза, оларның чамдыктарының шынары куду, кижиниң сагыжынга четпес. Ында продукцияны бүдүрүп турар ажылчыннар сүттү ылгап турар үеде кичээнгей кошкадып, ооң хоолулуг чоруун барымдаалап көрбезинде деп чугаалап болур.

Мындыг янзылыг четпестер хлеб заводунда, хөй-ниитиниң чемненилге черлеринде база бар. Ынчангаш аъш-чем аймаа кылып үндүрүп турар бүдүрүлгелер продукцияның шынарының талазы-биле шыңгыы хыналданы тургузуп, ажылда бар четпестерни чайладырының хемчээн алза чогуур.

Ш. ДҮВЕНДЕЙ.

ШПИОНЧУ ИМПЕРИЯНЫҢ КРИЗИЗИ

АКШ-тың конгрезиниң тускай комиссиязы Разведканың төп эргелелиниң (ЦРУ) ажыл-чорудулгазының чамдык фактыларын истеп хынап, барык чартык чыл ажылдаан. Комиссияның илеткелдери, шынзылгалары болгаш түңнелдери барык үш муң арын болган. Түңнелинде ЦРУ-нуң үүлгеткени шуут шөйлүп чоруткан дег буруу үүлгедиглерни илереп үнген, ол дээрге: хоойлу ёзугаар тургустунган чазактарны дүжүргени, таарышпас хире политиктиг алдарлыг ажылдакчыларны өлүрери, улустуң телефон-биле чугаалажырын дыңнаары дээш оон-даа өске. Комиссияның отчёду чажыт-даа болза, ооң чамдык чүүлдери парлалга арыннарынче тарай берген болгаш АКШ-тың бодунга болгаш делегейниң хөй-хөй чурттарынга улуг килеңнээшкинни болдурган.

Ылаңгыя Латин Америка чурттарынга болгулаан, Гватемалага эргилде, Доминикан Республикаже интервенция, куба контрреволюсчу эмигрантыларның чедиишкин чок халдаашкыны, Чилиниң хоойлу ёзугаар тургускан Улустуң чаңгыс эвиниң чазаан дүжүргени — бо дээрге янзы-бүрү контрреволюсчуларның Разведканың төп эргелелиниң удуртулгазы болгаш шуут киржилгези-биле үүлгеткен хем-херектериниң чүгле кезии-дир.

«ЦРУ дээрге өске чүү-даа эвес, америк капитализмниң чажыт шагдаазы-дыр, ооң ачызы-биле политиктиг моондактаашкындан чаза тептирипкен шаарапчыларын дуглап турар». Шак ындыг түңнелди Эквадор, Уругвай, Мексика болгаш өске чурттарга 12 чыл дургузунда ЦРУ-нуң төлээлекчизи турган Филипп Эйджи «ЦРУ-нуң агентизиниң хүн демдеглели» деп номунда бижээн. Ол ном Англияга болгаш Канадага үнерин бижек ЦРУ Барыын дип чурттарынга дипломаттыг шериг, садыг, профэвилел, студентилер, партия «төлээлекчилери» болуп ажылдап турган чажыт агентилерин доп-дораан кыйгыртыр ужурга таварышкан.

Латин америк чурттарының хөй-ниитизинге ЦРУ-нуң агентилери шак ындыг чаглактаашкын-биле ында хоралыг үүлгедиишкиннерин чорудуп турар дээрзи шагда-ла чажыт эвес апарган. Ооң-биле чергелештир ЦРУ-нуң контролюнда турар АКШ-тың шериг өөредилге черлеринге Латин Америка чурттарының бедик дужаалдыг шериг офицерлерин хөйү-биле белеткеп турары билдингир болгай. Лондонуң «Гардиан» солунунуң бижээни ёзугаар алырга, делегейниң ийиги дайыны доозулганындан бээр 30 чыл дургузунда америк шериг өөредилге черлеринге латин америк 70 муң ажыг шериг албанныглар белеткел эрткен. «Латин америк офицерлер мынаа белеткелди эрткеш, чуртунче соок дайынның идеологиязын шиңгээдип алгаш чанып турар» деп, аргентин журналист Г. Сельсер бижип турар. Оларның хөй кезии амгы үеде боттарының чурттарының чепсектиг күштеринде болгаш күрүне аппаратында эң бедик албан-дужаалды ээлеп турар. Оларның аразында —Чили хунтазының баштыңнары Пиночет, Густаво Ли болгаш ол чижектиглер кирип турар.

ЦРУ Латин Америка чурттарынга бодунуң үрегдекчи ажылын АКШ-тың Информация агентилелиниң (ЮСИА) болгаш «тайбың корпузу» дээр аттыг албан черлерин дамчыштыр чорудуп, бодунуң сорулгаларынга Делегей хөгжүлдезиниң эргелели, «Хостуг профэвилелдер хөгжүлдезиниң Америка институду» дээн чижектиг организацияларны идепкейлиг ажыглап турар. ЦРУ янзы-бүрү кем-херек үүлгедикчилерин, мафияларны, фашистиг террористерни, куба контрреволюсчуларны болгаш өске-даа шаарланчак идегеттерни ажыглаарындан ыятпайн турар. Оларның хузазы-биле латин-америк чурттарының америк монополияга хөңнү чок апарган күрүне болгаш политиктиг ажылдакчыларын чайладып, узуткап турар. Панаманың президентизи генерал Омара Торрихостуң, Коста-Риканың президентизи Д. Киростуң, Перуунуң сураглыг күрүне ажылдакчыларының амы-тынынга халдаашкыннар кылып турган сүлчээчилерниң артынга ЦРУ турган.

ЦРУ-нуң агентилери кандыг-даа арга-биле чажыртынып-чаглактанып турза-даа, Латин Американың улустары тайбынның, демократияның болгаш депшилгениң дайзыннарының ёзулуг овур-хевирин таныр билир апарган.

«ЦРУ—дээрге чамдык чедир билбейн турар улустарның бодап турары-биле алырга ынаа-да шпиончу агентилел эвес. Ол дээрге чажыды-биле хөделдирип тургаш, өске күрүнелерниң иштики херектеринге хол киржип турар хоралаачы организация-дыр» деп, Мексиканың конгрезинге сенатор Александро Карральо медеглээн.

«ЦРУ—дээрге идеология-дыр» — деп, ол эргелелдиң ажылдакчылары чораан В. Марчетти биле Дж. Маркс боттарының номунда айтып турар.

Ол дээрге — бууран дүжүп турар идеология-дыр дээрзин бистер немеп каал. Ылаңгыя вулкан ышкаш частылышкынга Латин Америка чурттарынга көстүп турар ЦРУ-нуң амгы кризизи — бүгү капиталистиг системаның амгы үе-чадазы таваржып турар ханы болгаш эмнеттинмес кризизиниң база бир херечизи-дир.

В. ХОРХОРДИН.
(СЭТА).

«САНДАЙЛАР ЧОК...»

Тенниг одуруглар

Өгге кирип келгеш, олурбайн баар кижилерни «ыяш чүвүрлүг чүве ышкааш» деп улустуң кочулай бээринде ужур-ла бар. Ол «хүндүлел», «кижиниң дыжы» дээш ышкаш сөстер-биле чоок харылзаалыг болгу дег.

Ынчалзажок Балгазын ортумак школазының интернадынга кире бээр болзунарза, силерни хүндүлеп олуртур дээрге сандай тывылбас. Өөреникчилер чурттап турар 6 өрээлдиң дөтерезин-даа кезиң маңназа, херек бүтпес. Чаңгыс-даа сандай чок.

Ам бо хомуданчыг байдалдың тургустунуп келген чылдагаанын тодарадырын оралдажып көрээлинер.

Бо чылын интернатка 70 кире кижини тургузары көрдүнген. Оларның 56-зын—күрүне хандырылгазынга. Кижи бодаарга, школаның дирекциязы мынча кижини хүлээнип, чаңгыс черге чыырының мурнунда оларның чурттаар черин чаагайжыды дерип, орун-дөжек, стол, сандайларны четчелеп алыры кол кичээнгейни салгы дег. Ынчалзажок школа директору Антонина Петровна Тырышкина ол дугайын шуут «уткаш», шөлээлеп чорүй барган. Ооң ужурундан школаның септелгези баштайгы коңга-биле деңге доозулган. А интернатта чурттап турар өөреникчилер олурар сандайлар чогундан балдыр сыкпастаан, кылаштажып тура хүнзээр. Бичии кижилерниң кадыының болгаш амыр-дыжының дугайында айтырыглар школа удуртукчуларының хайызын-даа дүвүретпээн.

Келзе-келзе өөреникчилерниң чемненир-даа, бот-кичээлдерлаа кылыр чери каш-ла сандайлар салган бичии столовая апарган.

— Оолдар, уругларны чемгерерде безин каш катап уязүктээр. Сандайлар чедишпес. Ооң ужурундан чем хайындырар үнелиг үе-шагывыс-даа болза халас эрге бээр-дир— деп, поварларның бирээзи чугаалады.

Ам мында чоокта чаа ажылдап эгелээн интернат эргелекчизи Г. Ф. Ильинаны дыңнап көрээлиңер. Баштай оон мындыг айтырыг:

— Өрээлдерде агартыр эткен оруннар чүге көзүлбезил?

— Улузувстуң удуур-даа, олурар-даа чери чүгле оруннар-ла болгай. Ынчангаш ийи хонмас хиригер боор-дур. Үргүлчү-ле чуп турар дээрге, акчоорганнар. сыртык хаптарының эргижиреэни мырыңай аргажок. Дынзыг тудар болза, орлу берип болур...

Татьяна Фадеевна оон ыңай уламчылады:

— Бүлүн интернатта үш-ле чунар-демир бар. Оларның ийизи арта үрелик, ажылдавас. 70 хире кижи эртен бир угда тургаш, чаңгыс чунар-демирге ээлчежип чунуп деп чүвени бодап көрүңер даан!

Бо чүүлдерни — сандайлар, чунар-демирлер болгаш орун-дөжек херекселдерин садып ап болбас бе? Таңды райкүүскомунуң улус өөредилге килдизиниң ажылдакчыларының тоомча чок чоруу эвес болза, районнуң саң килдизинде эштерниң «хыныыр холу» эвес болза, шагда-ла садып албайн канчаар. «Интернатка херекселдер садар акша дээрге, хууда ажылдап алган көпеэн дилээн дег, куду көргеш, олуруптар улус-ла болгай».

Х.-К. МОНГУШ,
«Шынның» корреспондентизи.

АВТОРДАН НЕМЕЛДЕ: Бо корреспонденцияның фактыларын чыып доозуп турумда, Балгазын көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы Ф. Л. Благинин мынчаар чугаалаан:

— Райкүүскомунуң улус өөредилге болгаш саң килдистериниң ажылдакчыларынга каш удаа «мөгейип» чедип, удуртур органнарның үстүкү чадазынга чедир чаргылдашканывыс соонда 2.500 рубль үндүрүп бергеннер. Доп-дораан херек чүүлдер садары-биле кижи аъткардывыс.

Акша барда херекселдер садып, четчелеп аарында берге чүү боор. Ынчалзажок сандайлар чогундан мынча үр үеде кылаштажып келген өөреникчилерниң сеткилинге улуг хомудал артып каар —оозу берге-дир.

Ада-иелерге кижизидилге дугайында

ӨГ-БҮЛЕ—КИЖИЗИДИКЧИ ТӨП

Амгы совет аныяктар бистиң ниитилелдиң тургузукчу, чогаадыкчы улуг күжү. Олар бистиң чуртувустуң коммунизмче бурунгаарлаашкынынга, экономиктиг, эртем-техниктиг, культурлуг хөгжүлдезинге улуг ачы-хавыяалыг.

Адаларның революсчу, дайынчы, күш-ажылчы маадырлыг чорууңга, коллективтиг, эш-өөржү чорукка, тайбың күш-ажылга ынак кылдыр кижизиттинген совет оолдар болгаш кыстар бистиң социалистиг ниитилелдиң бүрүн эргелиг кежигүннери. Олар эртемче чүткүлдүг, күш-ажылды үнелеп, хамааты хүлээлгезин медереп билир шынчы патриоттар, интернационалчылар.

Ынчалза-даа бедик моральдыг аныяктардан аңгыда ниитилелге удур үүлгедиглер кылыптар, хоойлу-дүрүм үрээр, харын мырыңай кем-херек үүлгедир ийи-чаңгыс аныяк кижилерниң тыптып келири бистиң дүвүретпес аргазы чок.

Элээди уругларның болгаш аныяк кижилерниң шын эвес орукче чайлы бээриниң чылдагааннары, факторлары ам-даа бар. Ол дээрге школага, күш-ажылчы коллективтерге кижизидилге ажылының четпези, эргиниң артынчыларының, буржуаз идеологияның салдары, долгандыр турар кижилерден, байдалдан хамааржыр.

Өг-бүле дээрге уругларга кижилер аразында харылзааларның, чурум-сагылганың норма-чижектерин бээр баштайгы коллективи-дир. Өг-бүлеге уругларның аажы-чаңы, медерели, долгандыр турар бүгү чүвеге хамаарылгазы хевирлеттинер. Өг-бүлеге эки-даа, багай-даа кижилерни кижизидип каап болур. А багай кижизиттинер болза, эдип алыры берге, оортан хоойлу-дүрүм үрээр, кем-херек үүлгедир орукче орук каш-ла базым.

Уругларның кижизидилгези чүгле бодунуң өг-бүлезинден хамааржыпазы билдингир. Долгандыр турар уруглар, улуг кижилер-биле харылзажып, эки талалар-биле кады багай чаңчылдарны эдере берип болур. А. С. Макаренконуң чугаазын ёзугаар ёзулуг-ла ынчап өг-бүле кол педагогиктиг арена, а ада-иелер кол кижизидикчилер апаар. Олар уругларының амыдыралдан алган чүүлдеринге эдиглерин кылып, «чүү чүве эки, чүү чүве багыл?» деп айтырыгны тодарадырынга дузалаар ужурлуг.

Өг-бүлеге кижизидилге дээрге «ол мындыг, бо багай, бо эки» деп чүгле чагып чугаалаары эвес деп чүвени чамдык ада-иелер эскербейн чоруур. Өг-бүледе бүгү байдал, аданың аажы-чаңы, сөзү, үүлгедиии, кижизидикчи үлегер-чижек, утка-шынар, уруглар кижизидилгезинге ада-иениң ажыл-ижи, канчаар дыштанып турары, бот-боттарынга хамаарылгазы, төрелдеринге, таныш-көрүштеринге, кожаларынга хамаарылгазы салдарлыг. Ада-иеден күш-ажылга, ниитилелге, кижилерге кандыг хамаарылгалыг болурун уруглар шуут өттүнүп ап болур.

Чамдык ада-иелер уругларын кара өжегээр дедир кижизиде бээр таварылгалар бар. Ол ада-иелерниң билиг мергежилинден эвес, а оларның багай чаңчылдарындан болгулаар. Чижек кылдыр А-ларның өг-бүлезиниң оглунга салдарын көрээлиңер. Олар улуг бажыңныг, огородтуг, инектиг, хаван, кушту база азырап турар. Оларга шупту чүве четчир. Ачазы — чолаачы, авазы—бажың ажылы кылып турар. Олар кончуг хыныр, харындаа кончуг кызамдалдыг чарыгдаттынар. Шалың акша, огородтан, мал, куштан алган орулга көпеекке чедир санаттынып, шыгжаттынып турар. (Олар чиик машина садып алыксаан). Ол аразында оларның 14 харлыг оглу авазындан баштай көпеектер, оон рубльдер оорлап эгелээн. А ол акшалыг, көпеектиг апарган хиризинде, оозун чарыырындан харамнаныр (ада-иези дег), кинолаарда, конфет-чигир садып чиирде эштериндеп алырын кызыдар, автобуска «халас» чоруур. Бир-ле катап автобуска, авазындан оорлаарындан эрткеш, бир херээжен кижиниң акшалыг хавын оорлап-каш, туттурган.

Маңаа ада-ие кандыг салдарлыг болганы иле. Шак ындыг хуу өнчүзүрек хөөннерге кижизиттинген аныяк кижилер ам-даа бары ада-иелерде ооң үнер дөзү узуткаттынмаанында болбайн аан.

Уругларны хөлүн эрттир эрге-чассыг, күзээн-не чүвези оон холунда турар кылдыр кижизидерге база багай. Чамдык шыдалдыг, шала материалдыг байдалы кошкак-даа өг-бүлелерде, ылаңгыя чаңгыс уруглуг өг-бүлелерде уруунга ажыы чок, харын хоралыг «согур» ынакшыл тарарышкылаар. Оларны кандыг-даа бергедээшкиннерге таварыштырбаыын кызыдар, бажыңга, школага, ниитилелге кандыг-даа харысалга, хүлээлгеден чайладыксаар, негелделиг болурунуң оруунга бүгү талалыг азыраар, кара аайындан эртпес чорук хоралыг. Ада-иелерниң боттарының уругларын өске уруглардан артык, оода дорайтавас көзүлзүн дээн бодалы эмин эрте бээрге ынчап барып болур. А түңнелинде кандыг кижи үнерил? Ынчаар кижизиттинген уруглар эгоистер, боттарын хүндүлээр, бодунуң күзелин хандырарда өг-бүле, коллектив, ниитилел мурнунга хүлээлге деп чүве билбес кижилер апарып болур. Ынчаар кижизиттинген аныяк кижилер боттарының ханмас, тотпас күзелдерин хандырар дээш кем-херек үүлгедиринден чалданмайн баар таварылгалар тургулаар.

Өг-бүлелерниң чамдызында ажыл-херекти, хүлээлгелерни ооңуу-моонуу деп ылгап каан хевирлиг апаары уруглар кижизидилгезинге доктарлыг. Ажыл-агыйынга макталдыг, ниитилелде хүндүткелдиг адалар уругларының кижизидилгезинге киришпес таварылгалар хөй. «Авазы чүнү көрүп турган чоор, школага чүге барбайн турганыл?», «Аваңга барып чугаалаар бис» дигилээн чугаалар-ла хөй. Ада-ие хуралынга, уруглар кижизидилгезиниң дугайында лекция, беседаларга-даа авалар баар. Ие кижи уругларының кижизидилгезинче чеже-даа кичээнгей салып турза, аданың орта киржилгези шуут албан негеттине бээр. Ылаңгыя оолдар аданың карактаашкынының адаанга, оон үлегер-чижек ап, ооң делгем эгиннеринге даянып, амыдыралга оортан өөренир ужурлуг.

Өг-бүлеге таарымча чок байдалдар уругларга кончуг багай салдарлыг. Уругларының кижизидилгезинге харысалга чок чорук, арагалаар, алгы-жар-кыржыр, чокшуру уругларның угаан-медерелинге, сагыш-сеткилинге балалбас кара хөөнү арттырар, ындыг байдалдан шош—содаага, кем-херекке кирерин аңаа чүве ышкаш бодай-даа бергилээр.

Кудумчуга чоразн кижини уптээни дээш истелгеге кирген аныяк оолдуң өчүүн чижекке ап көрээлиңер. «Школадан келиримге бажыңга кым-даа чок турар чүве. Авам ажылында, а ачам бир-ле черде арагалап чоруур. Авамны эзирик ачам эттээр турган, а ону—эзирик чүвени дружинниктер машинага эккээр чүве. Ол акшаны өөрүмден чээп алыр, а авам өрезин төлээр... Ачамның арагалаарын көргеш, баштай таалкылап, оон арага ижип өөренген мен». Бо тайылбырга немелдениң херээ чок. Шак ындыг өг-бүлелерниң уруглары школазын ара каап, өскээр будалыр чылдагааны — ада-иелерниң боттарында.

Өг-бүледе багай үлегер-чижек, ында таарымча чок байдалдар, өг-бүлеге шын эвес кижизидилге элээди уругларга багай салдарлыг-даа болза, школа, күш-ажылчы коллектив, бистиң совет амыдыралывыс ийи-чаңгыс ындыгларны шын орукче кирип, төлептиг хамаатылар кылдыр кижизидип турар.

Бо чүүлге бис өг-бүле кижизидилгезиниң чүгле чамдык айтырыгларын көрдүвүс. Кижизидилгеде кичээнгей салбайн баар хире үүрмек чайтырыг чок. Өзүп орар салгалдың кижизидилгезинче, аныяктарның мораль-политиктиг туружунче кичээнгей салыры—кижи бүрүзүнүң, хөй-ниитиниң хереэ.

В. САВЬЯК,
Тыва АССР-ниң прокурорунуң назы четпээннер херектериниң талазы-биле дузалакчызы.

УЛУГ СОНУУРГАЛ-БИЛЕ

Ак-Туруг кодан Культура бажыңының залын көрүкчүлер шыгырт доллур олурупкан. Артистерниң өткүт үннери, оларның уран-чечен күүседиглери чонга аян тудуп, чаңгыланып турду. Тываның хөгжүм-шии театрының артистериниң «Чырык черге чурттаарга дээш» деп концертин Ак-Туруг суурнуң чурттакчы чонунга бараалгадып көргүскени ол. Концерттиң номер бүрүзүн көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көрген. Чижээ, хоочун артист Николай Өлзей-ооолдуң — фронтучу ырларны, Конгар Хүргүлектиң «Гармонист» деп ырны ырлааны көрүкчүлер дыка сонуургап дыңнаан. Ол ышкаш артистер чогаалчы К. Симоновтуң «Орус кижилер» деп чогаалындан үзүндүнү эки ойнааннар. «Орус кижилер» деп чогаалда немец офицерниң ролюн Монгуш Дыртык база хоорай чагырыкчызын Николай Өлзей-оол, а Конгар Хүргүлек немецтерге удур дидим демиселчи Сафрованың ролюн аажок солун кылдыр ойнап турар. Эрес-дидим 11 тыва эки турачы пулеметчулар дугайында кыска көргүзүгнү, чогаалчы Фадеевтиң «Аныяк гвардия» деп чогаалындан үзүндүнү база сонуургап көргеннер.

К. КОМБУ.

Улуг-Хем район.

• • •

Кызылдың хлеб заводунуң ажылчыннары биле Тываның хөгжүм-шии театрының артистери—РСФСР болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи, театрның кол режиссеру Оюн Лакпаевич Сиин-оол, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи, «Дерсу Узала» кинофильмниң кол ролюнуң ойнакчызы Максим Монгужукович Мунзуктуң ужуражылгазы солун эрткен.

Ажылчыннар тыва театрның ажылы-биле, ооң келир үеде планнары-биле таныжып, бүдүрүлге-биле театрның харылзаазын улам ыңай быжыглаарының дугайында айтырыгларны сонуургааннар. Эң ылаңгыя Дерсу Узаланың ролюн күүсеткен Максим Мунзук солун чүүлдерин чугаалап берген. Ооң Уссурий крайга кинофильмни тыртып турган үезинде ажылдарын, Японияга чорааны ажылчыннар улуг сонуургалбиле дыңнааннар.

Ужуражылганың түңнелинде ажылчыннар солун ужуражылга дээш артистерге өөрүп четтиргенин илередип, күрүне планын күүседиринге бүгү-ле күжүн киирерин, партияның XXV съездизин күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуурун илереткеннер.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чаъс чагбас. Янзы-бүрү угланышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 9—15, өскелеринге 15—20 градус чылыыр.

Кызылга биче булуттаар, чаъс чагбас. Чөөн чүк угланышкынныг хаттың дүргени секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температуразы 16—18 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Чараш чүүлдү катап тургузарының уран аргазы

Өртээ турбас бурунгу угулзаны, шой шаараш демирниң чараш чуруун, ыяшка ойган каастанганы катап тургузарын ховар профессияның кижилери—Москвада Бүгү-эвилелдиң бүдүрүлге эртем-реставрация комбинадының катап тургузукчулары кылып турарлар.

Олар бурунгу орус хоорайларның дуганнарында уран чурулганы, Москва чоогунуң болгаш Ленинградтың орду-музейлериниң бурунгу пөстерин болгаш чуруктуг көжегелерин катап тургузуп турар.

Бурунгу үлегерлер ёзугаар ында жаккард дээр кайгамчык пөстерни, хол-биле арган көжегелерни өңнүг дүк хендирлерге торгу, мөңгүн болгаш алдын удазыннарны немеп тургаш, кылып турар.

Чырыкка оңмас болгаш үр үеде үрелбес материалды кылып алыры-биле чүгле бойдустуң будуктарын — дубтуң чөвүрээзин, маренаның дазылын болгаш өске-даа чүүлдерни ажыглап турар. А кончуг чараш кызыл өңнү, азы бурунгуда эңгиске деп адаар өңнү кактустуң хоралакчызы кошениль бээр.

ЧУРУКТА: Ленинградтың ордуларының бирээзинге бурунгу пөстүң чуруун чурукчу Светлана Пунганың катап тургузуп турары.

Бурунгу үениң пөс аргыырының бүгү уран аргаларын А. А. Фейгина (ортузунда) чедип алган. Ам ол Москвада Бүгү-эвилелдиң бүдүрүлге эртем-реставрация комбинадының улуг инженери.

ЧУРУКТА: А. А. Фейгина пөс аргыкчылары З. К. Бирюкова болгаш А. С. Дударева-биле музейлерниң бирээзинде пөс белеткеп турары.

С. СУББОТИННИҢ фотозу.
ПМА.

ЛОТЕРЕЯ-75:

Чаа чылга үндүрүлге

1975 чылдың РСФСР-ниң акша-бараан лотереязы улуг сураглыг болган. Ынчангаш база бир, немелде тиражты чорударын шиитпирлээн, ону чаа чылга дүүштүр чорудар деп, СЭТА-ның корреспондентизинге Россия Федерациязының Саң министерствозу дыңнаткан.

Чаа чылдың лотереязын 30 миллион рубльге үндүрер, ооң 18 миллиону ойнап алыышкыннар боор, билеттерниң ээлеринге дедир чедип келир. Ол үндүрүүшкүнге ниитизи-биле 10.780.000 бараан болгаш акша ойнап алыышкыны болур.

Лотереяның кол ойнап алыышкыннарының аразында 300 «Жигули» ВАЗ-21011, «Москвич-412», «Запорожец» ЗАЗ-968 деп автомобильдер бар. 800 мотоциклдерниң, ооң иштинде кожуглуг «ИЖ-Юпитер-3» болгаш эң-не баштай «Восход-2» деп мотоциклдерни ойнаар.

Лотереяның чаа чыл үндүрүлгезинде чаңчыл болган ойнап алыышкыннардан аңгыда, чаа чүүлдер хөй. Оларның аразында «Рига-104» деп 200 радиоприемниктер, «Аккорд» деп 500 электрофоннар, «Кварц» дээр 300 кинокамералар, «Чайка» деп 500 херээжен алдын шактар, 200 даараныр машиналар, «Эврика» дээр 300 хеп чуур машиналар, «Эра-10» болгаш «Бердск-2» деп 2000 электробритвалар бар. Бараанныг ойнап алыышкыннар таварышкан билеттерниң ээлери оларның акша-биле өртээн ап болурлар. Оон аңгыда акша ойнап алыышкыннары, оларның иштинде улуг түңнүг — 200, 150 болгаш 100 рубльдерниң ойнап алыышкыннары бар.

Чаа чылдың лотереязы декабрьның 26—27-де Смоленскиге болур.

ЭРТКЕН ҮЕНИҢ ҮНЕЛИГ ЧҮҮЛДЕРИ

ТБИЛИСИ. (СЭТА-ның корреспондентизи М. Шварцман). Тбилисиниң эрги районнарының бирээзи. Каспий кудумчузунда чүнүң-биле-даа онзаланып ылгалбас чаңгыс каът бажың бар. Аңаа 70 чыл бурунгаар Россияның бирги революциязынга элээн улуг рольду ойнаан, РСДРП-ниң кавказ эвилел комитединиң Авлабарның чажыт типографиязы турган. Ол бажыңда ам музей бар. Сентябрь 15-те ону 250 муң дугаар кижи кээп көрген.

Типографияга хуудустарны, кыйгырыгларны, брошюраларны болгаш РСДРП-ниң кавказ эвилел комитединиң органы — «Пролетариатис Брдзола» солунну парлап турган.

Авлабарның чажыт типографиязынга В. И. Ленинниң «Көдээниң ядыыларынга», «Пролетариаттың болгаш тарачыннарның революсчу демократтыг диктатуразы», «Үш конституциялар азы күрүне тургузуушкунунуң үш чуруму» деп брошюраларын парлап үндүрген.

Ол типографияга парлаттынган литератураны революсчу үзелдиглер бүгү Закавказьеге нептередип турганнар.

Россияга бирги революцияның 70 чылын демдеглеп турар үеде, чажыт типография-музейде улус кончуг хөй. Келгеннерниң аразында Болгариядан, ГДР-ден, Польшадан, Чехословакиядан, Францпядан, өске-даа чурттардан хөй даштыкы аалчылар бар.

БУРУНГУ РУССА

Россияның бурунгу хоорайларының бирээзи — шаандакы Русса амга чедир 800 харлыг деп санап турганынга дүүшпейн барган. Ол бети-ле дизе оон чүс ажыг хар улуг.

Ону 526 дугаарга бүрүткеттинген Новгород археологтарының тыпканы хадын тозунда бижээн эң бурунгу чагыг-бижик бадыткаан.

Новгородтуң археология экспедициязының начальнигиниң оралакчызы, МКУ-нуң профессору В. Л. Янин чагыг-бижиктиң утказының дугайын дыңнаткан. Бай шыдалдыг кижи тарамык чурттакчылыг республиказының янзы-бүрү булуңнарында — Селигерде, Шелениде, бурунгу Руссада өрелиг кижилериниң дугайын бижээн. Шаандакы орус өре-шире ээлеринден сөзүглелди мынчаар эгелээр турган: «Руссада Боянда — акша, Житобудта—13 тудуш акша...» Шак ол географтыг болгаш кижилер аттарында акшага хамаарылгалыг дыңнадыглар чагыг-бижиктиң кол үнелиг кезээ ол.

Тостуң чогум «назынын» ылап шын тодарадып тыпкан. Эртемденнерниң бадытканы-биле алырга, оон сөзүн он бир чүс чылдың чеден чылдарында бижээн. Ынчангаш ам бурунгу Руссага чүс ажыг харны немээр бүгү үндезиннер бар апарган.

В. ЧЕРНЯЕВ,
(СЭТА-ның корр.).

НОВГОРОД.

СОНУУРГАКТАРГА

АРГАДАН ЭМЧИГЕ КЕЛГЕН

Буур эртен эрте аргадан үнүп келгеш, көрүп туруп-туруп, М. Я. Приходченкоже углай дорт чорупкан. Ол ынчан бодунуң огородунга ажылдап турган. Буурнуң чүге келгенин Митрофан Яковлевич удаваанда билип каан: аң чүгле үш даваннап кылаштаар, бир будун черге базаалбас болган. Приходченко кожаларын кел деп эккелген. Олар буурну баглап, хүлүп алган. Ол аңаа удурланмаан. Аңның будун топтап көөрге, дуюунда аажок улуг тен кадалы берген болган. Совхозтуң мал эмчизин келдирер дээш кижи чоруткан. Буур шыдамыккайы-биле манап чыткан, ынчан көдээ бичии оолдар ону аажок чемгерип турган.

Кезип эмнээрин аң жаалдырлыы-биле шыдажып эрткен. Хүлүп шараан хендирлерин ап каапкарга безин, кандыг-даа аараан амытан ышкаш, туруп чорууруна далашпаан. Бир эвес аргага ыяш кезер хирээ даажы дыңналбаан болза, ол оон-даа үр чыдар чадавас турган боор. Хирээ даажы ында буурларга эң-не күзенчиг музыка: аңнарның чаа будуктар барын оон билип алырлар.

Буур туруп келгеш, ораарымчалыг баскылааш, оон аргаже улам дидим болгаш дүрген базып чорупкан.

Буурлар ол черге он чеди чыл мурнунда тыптып келген. Кижилер оларны аажок эки хүлээп алган, ам Волгоградтың охотоведтери оларны ийи муң ажыг деп санап турарлар.

И. Бирюкова.
СЭТА-ның корр.

Урюпинск.

• • •

КЕЗЭЭДЕ ЧАЛЫЫ

Культураның болгаш дыштаныгланың Измайлов паркызы чүс-чүс ленинградчыларны танго ойнаарынче чалап келген. Ында «Танго дугайында тоожу» деп театржыткан көргүзүг дыка үр чылдар дургузунда үргүлчүлеп келген танцының төөгүзүнүң дугайын чугаалап турар.

Тангонуң ритмин Аргентина сайзыраңгайжыткан, ынчаарга ол кайгамчыктыг танцыга омак-сергек чорукту Италиядан келгеннер — тангоп киирген. Танго ооргаш эгелээн. Рим папа X Пий ону «шулбус пляскагы» деп буруудадыксааш, Европага хараң улам нептереткен. XX вектиң эгезинде ол үениң бүгү найысылалдары тангонуң мурнунга «сөгүрээн». Ооң ноталары-биле Владимир Маяковский «Дайын болгаш тайбың» деп позмазының бирги кезээн эгелээн.

Тангонуң намдарын режиссер болгаш программа башкарыкчызы Сараева-Бондарь, опера болгаш балеттиң академиктиг биче театрының аныяк ыраажызы Евгения Гороховская, композитор Давид Прицкер, бал танцыларының күүседикчилериниң делегей конкурузунуң шаңнадыкчылары Дали биле Видас Камайтистер көрүкчүлерге бараалгаткан.

О. Сердобольский,
СЭТА-ның корр.

Ленинград.

ААЛЧЫГА БЕЛЕК

«Ном-75» делгелгениң беш чүс муңчу көрүкчүзү

Бо хүннерде ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинде эң-не хайым черлерниң бирээзи—делгейниң ном делгелгези. Хүннүң-не ооң залдарынга муң-муң москвачылар болгаш найысылалдың хөй-хөй аалчылары кээп турар. Номга ынактар борта ССРЭ-ниң улустарының болгаш даштыкы 88 дылдарда янзы-бүрү темалыг, чүзүн-базын өң-биле каастаан номнар, ном продукциязы-биле таныжып турар. Делгелгениң үш неделя туруп келгениниң үезинде Совет Эвилелиниң булуң [illegible] аңгы чурттарындан 500 муң кижи ооң-биле таныжып көрген. Сентябрь 15-тиң дүъш үезинде борта чартык миллиончу көрүкчү келген. Ол кижи Одессаның автомобиль эптээр заводунуң 44 харлыг ажылчыны, Ленин орденниң эдилекчизи Борис Петрович Юрченко болган.

Аас-кежиктиг көрүкчүге А. Пушкинниң болгаш М. Горькийниң чогаалдарының чыындыларын база өске-даа тураскаал белектерни тывыскан.

— Чогум-на бөгүн борта чедип кээр деп, кончуг-ла аас-кежиктиг болдум! Москвага шелээ эрттерип келген кижи мен, бо делгелгээ албан кирер планныг турган мен—деп, Б. П. Юрченко чугаалаан.

Чартык миллиончу көрүкчүнүң келгенинин соонда чамдык түңнелдерни үндүрүп болур. Делгелгениң үш неделя туруп келген үезинде 50 ажыг темалыг ужуражылгалар, кежээлер, концерттер, тускай кинофильмнер көрүлделери эрттирилээн. Олар номга, полиграфияның уран чогаадыкчы ажылынга ынактарны хөйү-биле каара тудуп турган.

(СЭТА-ның корр.).

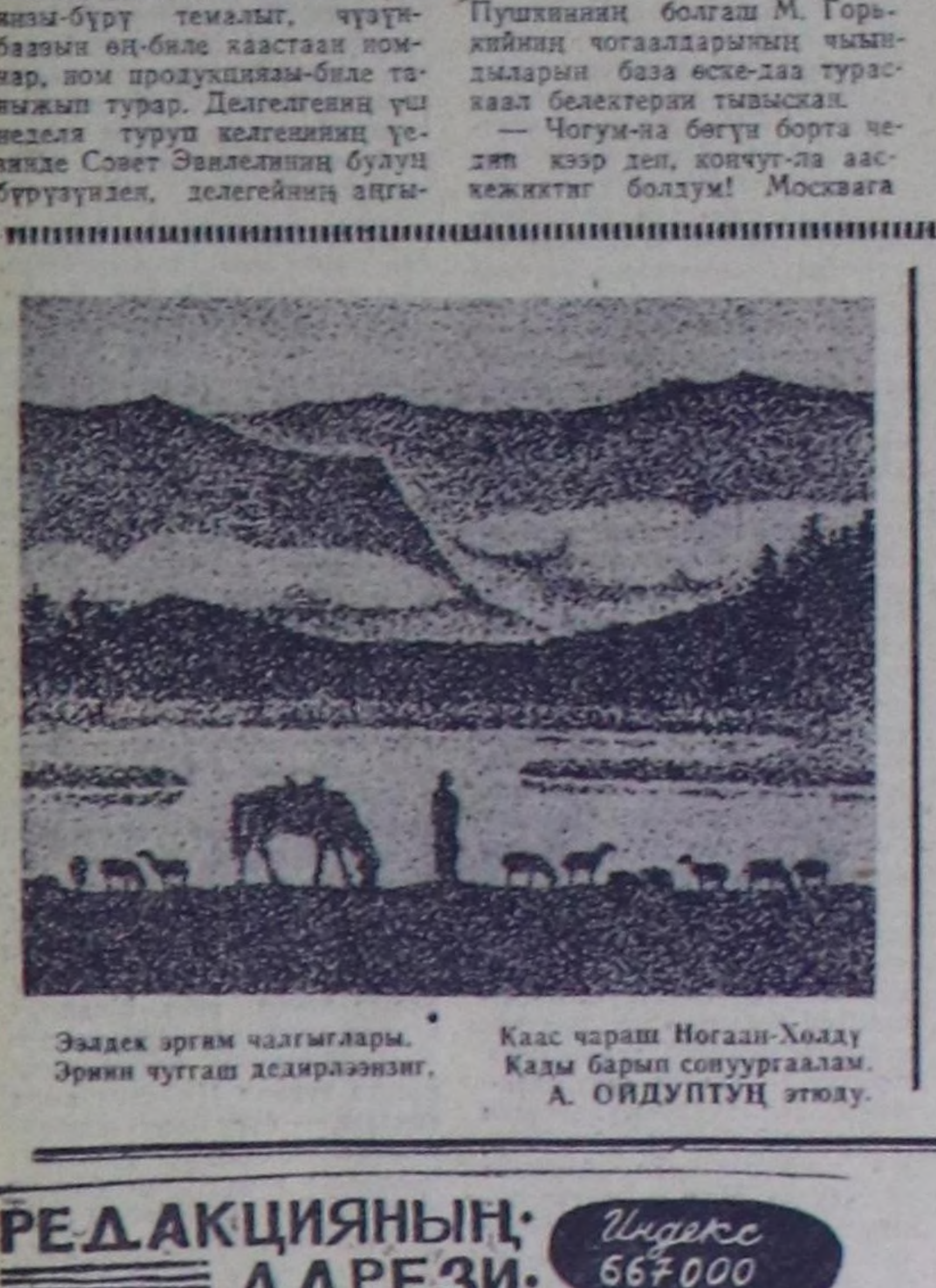

Эзидек эргим чалгыглары.
Эриин чугташ дедирээзиң.

Каас чараш Ногаан-Хөлдү
Кады барып сонуургаалам.
А. ОЙДУПТУҢ этюду.

Бөгүн «Тувинская правда»да

«XXV съездиге — төлептиг ужуражылга!». Бөлүк материалдар.

«Отчёттарга болгаш соңгулдаларга—бедик деңнел». Облпрофэвүлелдиң оргкилдизиниң эргелекчизи Э. Чоксумнуң чүүлү.

«Партия амыдыралы: хроника».

«Үш-ле борбак буханканы...» Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң профилактика килдизиниң улуг инспектору М. Кузьминаның чүүлү.

Чурт иштиниң, даштыкының, спортчу информациялары.

Кызылдың педагогика институду физика-математика болгаш педагогика факультеттериниң белеткел салбырынга сургуулдар чыылдазын чарлап тур.

Кичээлдер 1975 чылдың декабрь 1-ден эгелээр.

Билдиринишкиннерни **ноябрь 25-ке чедир хүлээп алыр.**

Хүлээп алганнарны стипендия-биле болгаш общежитие-биле хандырар.

Бистиң адрезивис: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу 34, башкы институду, белеткел салбыры.

• • •

Кызылдың педагогика институду кижизидилге ажылының талазы-биле педагогика болгаш психология кафедразының ассистентизиниң хостуг эрге-дужаалынга конкурсту чарлап тур.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 19-ТА

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10—**«Совет хоойлужудулганың үндезиннери». «Социалистиг күрүне болгаш эрге-хоойлу».**
9.40—Пионерлерниң Фрунзе аттыг Ордузунуң боттывынгыр уран чүүл киржикчилериниң концерти. Өңнүг.
10.10—**«Бахаревтер — машинистер».** Документалдыг телефильм.
10.25—Уругларга фильм. **«Мастерлер хоорайы».** Урал-чечен өңнүг фильм.
11.45—**«Орус чугаа».**
12.30—Киножурнал.
12.40—ССР Эвилелиниң Улуг театрының солизи В. Пьявконуң концерти.
13.15—**«Москва болгаш москвачылар».**
13.45—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестриниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

14.15—**«Чал».** Уран-чечен телефильм.
15.15—Мультфильм.

МОСКВАДАН

15.25—**«Ярославльга үш ужуражылга».** Телеочерк.
15.55—**«Чымчак сеткилден когарал».** Телешииниң баштайгы көргүзүлгези. Өңнүг.
16.45—ССРЭ-ниң улустуң артизи Л. Зыкинаның концерти.
17.30—**«Үе».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.25—Уругларга фильм.
18.35—Телемедээлер.
18.45—**«Силерниң биске бижээннер».** Телекөрүкчүлерниң чагааларының допчулалы.
19.00—Документалдыг фильм.
19.10—**«СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткууluңар».** Дамчыдылга.
19.40—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.45—**«Омега» хевири».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 5-ки серия.
20.55—**«Москва болгаш москвачылар».**
21.25—**«Чымчак сеткилден когарал».** Телешииниң баштайгы көргүзүлгези. Өңнүг.
22.15—ССРЭ-ниң улустуң артизи Л. Зыкинаның концерти.
23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Виннету — Инчу-Чуннуң оглу»** (1-ги, 2-ги сериялары) 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночыынды** 10.00, **«Вероника ээп келген»** 11.40, 13.30, 15.10, **«Бешки халдаашкын»** (1-ги, 2-ги сериялары) 16.50, 19.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Иван биле Марья»** 10.00, **«Кол хүн»** 16.50, 18.40, 20.30, **«Чаңнык»** 15.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Шынчы өңнүк Санчо»** 15.00, **«Байыр-биле, артист»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ГЕОЛОГ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Холунда оттуг аъттыг кижи»** 18.30, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Дүштер боттанмаанда»** 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ · Индекс 667000
Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 31-75, харысалгалыг секретарьның 23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кадээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.
ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫГ № 224.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00821